

Magdalena Borkowska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Metacechy osobowości Stabilność i Plastyczność rodziców, a obierane przez nich cele wychowawcze wobec ich dzieci w wieku przedszkolnym

Niniejszy artykuł dotyka tematyki osobowości oraz celów wychowawczych. Jest sprawozdaniem z badania przeprowadzonego przez autorkę. Publikacja powstała w celu podzielenie się wynikami i wnioskami z badania, które rzuca nowe światło na tematykę wpływu osobowości rodzica na jego sposób wychowania dzieci, a zarazem kształtowania ich osobowości. Artykuł może być również inspiracją dla kolejnych badań o szerszym zakresie w podjętej tematyce.

Psychologia wychowawcza wyłoniła się z psychologii ogólnej i pedagogiki. Po dzień dzisiejszy związki pomiędzy tymi dwiema dziedzinami są bardzo silne. Dzielią one problematykę badań, zaspokajają podobne potrzeby naukowo-poznawcze i praktyczne, a działania podejmowane przez naukowców obu dziedzin, mają zbieżne cele. Pokrewna jest również tożsamość adresata badań, a pomiędzy zespołami naukowców często nawiązuje się współpraca badawcza i współautorska¹.

Od początku istnienia psychologii wychowawczej, odnaleźć można było w niej dwa podejścia – uczenie się i wychowanie, jako element nauki o dziecku, oraz uczenie się, jako proces poznawczy obserwowany również u zwierząt². W pracach autorów piszących o psychologii wychowawczej Maria Przetacznik-Gierowska z pewnym krytycyzmem zauważa brak ograniczenia

¹ A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

² M. Przetacznik-Gierowska, Z. Włodarski, *Psychologia wychowawcza - tom 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.

zakresu zainteresowań dziedziny do konkretnych tematów. Jest to prawdopodobnie spowodowane bardzo wyraźną tendencją do poszerzania jedynie tego wycinka wiedzy psychologicznej, który jest przydatny w praktyce pedagogicznej. Według autorki taka praktyka powoduje rozmycie podmiotu dziedziny nauki, jaką jest psychologia wychowawcza.

W Polsce prekursorami psychologii wychowawczej byli Stefan Szuman i Stefan Baley. Ich podejścia różniły się, ponieważ S. Szuman uważał psychologię wychowawczą za nierozłączną z psychologią rozwojową³, natomiast S. Baley zauważał ich odrębność⁴. Według S. Baley'a wychowanie to proces psychologiczny, połączony z innymi psychicznymi zjawiskami jednostki. Pisał on, iż nie da się zamknąć w jednoznacznej definicji złożonego psychologicznego modelu wychowania. Nie jest możliwe bowiem stworzenie definicji, która odpowiadałaby wszystkim sytuacjom wychowawczym. Autor twierdził, że „w wychowaniu chodzi zawsze o uzyskanie względnie trwałych zmian w osobowości”. Za misję psychologii wychowawczej uznał poszukiwanie mechanizmów psychologicznych, które decydują o powstawaniu i utrwalaniu się zmian w osobowości jednostki pod wpływem zabiegów wychowawczych. W tym nurcie swoje rozważania przedstawiała również Antonina Gurycka⁵, a później Agnieszka Szymańska i Elżbieta Aranowska⁶.

Cele wychowawcze

Psychologowie mówiąc o „celu wychowawczym” odnoszą się do definicji Kazimierza Sośnickiego, który twierdził, że główną rolą celów wychowawczych jest modyfikacja osobowości wychowanka (dziecka) poprzez rozwijanie, korygowanie, tłumienie i zapobieganie wykształceniu danych cech przez wychowawców (np. rodziców)⁷. Autor zauważa również dynamikę prawidłowych celów wychowawczych, polegającą na zapoczątkowaniu u wychowanków rozwoju osobowości - tak, aby byli następnie zdolni do „samowychowania”. Według Bogusława Śliwerskiego samowychowanie to

³ S. Szuman, *Psychologia wychowawcza wieku szkolnego*, Nasza Księgarnia, Kraków 1947.

⁴ S. Baley, *Psychologia wychowawcza w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958.

⁵ A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

⁶ A. Szymańska, E. Aranowska, *Błąd w wychowaniu. W stronę weryfikacji teorii Antoniny Guryckiej*, Liberi Libri, Warszawa 2016.

⁷ K. Sośnicki, *Istota i cele wychowania*, Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia” Warszawa 1967.

proces wewnątrzpsychicznego udoskonalania siebie samego. Odbywa się poza zewnętrznymi wpływami, jednak zależy do tych wpływów, ponieważ do zapoczątkowania samowychowania potrzeba zawsze bodźców wewnętrznych lub zewnętrznych. Proces ten polega na podejmowaniu przez jednostkę czynności, uwarunkowanych rozwojem moralnej świadomości. W wyniku podjętych działań jednostka osiąga cnoty bezpośrednie - dobroczynność i sprawiedliwość, oraz cnoty pośrednie np. honor, szlachetność. Są to cnoty ideału społecznego oraz indywidualnego⁸.

Według Zbigniewa Zaborowskiego, osobowość każdego człowieka ma stałą tendencję do utrzymania stałości i dynamicznej równowagi wewnętrznej, a więc wychowawca powinien szanować zastaną, samoaktywizującą się osobowość wychowanka, a kierując się zasadą dynamiki niejako ukierunkowywać jej rozwój⁹. Projekt osobowości wychowanka nie może więc być z góry założony. Wychowawcę cechować powinna otwartość i elastyczność – powinien on dopuszczać możliwość dalszego samorozwoju. Warto również wspomnieć Helidora Muszyńskiego i Lwa Wygotskiego, którzy zwracali uwagę na interpersonalny i intrapersonalny wymiar wychowania. Według L. Wygotskiego stosunki interpersonalne wychowanka – doświadczenia najważniejsze dla rozwoju psychicznego - przekształcają się stopniowo w jego stosunki intrapersonalne (wewnątrzpsychiczne)¹⁰. Te wszystkie teorie mówią o celu wychowawczym, jako o idei modelowania osobowości, zdolnej do plastycznego dostosowywania się do warunków, w jakich znajdzie się wychowanek, a których nie możemy przewidzieć.

Według A. Guryckiej, cele wychowawcze to „projekt osobowości” wychowanka, założony przez wychowawcę¹¹. Cele wychowawcze mogą występować w postaci standardów wychowawczych („tak ma być”), lub dyrektyw wychowawczych („aby osiągnąć pożądaną stan rzeczy, należy zrobić to”). Jak pisze A. Gurycka, w psychologii główny nacisk kładzie się na cele wychowawcze rozumiane jako standardy wychowawcze, czyli projekty zmian, których zajście chce wywołać wychowawca w osobowości wychowanka. Jest to niejako projekt osobowości dziecka. Psychologowie szukają odpowiedzi

⁸ B. Śliwerski, *Samowychowanie jako odrodzenie moralne*, „Przegląd Pedagogiczny”, 2007 nr 1, s. 15–34.

⁹ Z. Zaborowski, *Stosunki międzyludzkie a wychowanie*, Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1972.

¹⁰ A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

¹¹ Tamże.

na pytania dotyczące rodzaju interakcji, które umożliwiają zajście takich zaplanowanych zmian.

Mówiąc o celach wychowania, dotyka się tematyki osobowości. Standardy wychowania są właśnie zmiennymi osobowościowymi, ale dynamicznie scharakteryzowanymi. Oznacza to, że nie są te zmienne efektem zakończonego procesu wychowywania, a bardziej fundamentem, na którym samowychowująca się jednostka może nadbudować dalsze perspektywiczne zmiany¹². Elementarnym mechanizmem wychowania jest nabywanie i gromadzenie doświadczeń pochodzących z interakcji interpersonalnych z określonym wychowawcą¹³. Informacje zdobywane w procesie wychowania przez dziecko można podzielić na opisowe, wartościujące, oraz programujące. Sposób odbioru i rozumienia sytuacji wychowawczych przez wychowanka wpływa na kształt percepcji interakcji wychowawczej, ale także na powstającą reprezentację opiekuna, siebie, otaczającego świata. Dzięki interakcjom takim dziecko gromadzi informacje dotyczące rzeczywistości, w której żyje, oraz możliwych reakcji i zachowań¹⁴.

Projekt osobowości stworzony przez rodziców, wdrażany jest przez nich poprzez zachowania, mające na celu wywołać u dziecka dane doświadczenie¹⁵. Rodzice posiadają pozytywne i negatywne cele wychowawcze. Wdrażają je w procesie wychowania. Wiedzą, jakie chcieliby, aby dziecko było, jakie może być, jakie lepiej żeby nie było, a jakie w ich opinii być nie może¹⁶. Dodatkowo, rodzice powinni być w stanie ocenić, jakie możliwości przyswojenia danej wartości, czy cechy posiada ich dziecko oraz jak daleko jest od osiągnięcia celu¹⁷.

¹² A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

¹³ A. Gurycka, *Błąd w wychowaniu*, WSiP, Warszawa 1990.

¹⁴ A. Szymańska, E. Aranowska, *Błąd w wychowaniu. W stronę weryfikacji teorii Antoniny Guryckiej*, Liberi Libri, Warszawa 2016.

¹⁵ A. Gurycka, *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.

¹⁶ M. L. Rowe, A. Casillas, *Parental Goals and Talk with Toddlers*, w: „Infant and Child Development” 2011 nr 20.

A. Szymańska, *The Child Rearing Problems and Parental Control*. „The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences” 2010 nr 5.

A. Szymańska, *Parental Stress in an Upbringing Situation and Giving Children Help: A Model of the Phenomenon*, „The Journal of Interdisciplinary Social Sciences” 2011 nr 6(3).

A. Szymańska, i.in *Błędy wychowawcze popełniane przez rodziców, a rozwój kompetencji emocjonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Studia z Teorii Wychowania” 2017 4(4).

¹⁷ J. E. Grusec, J. Goodnow & L. Kuczynski, *New directions in analyses of parenting*

Cele wychowawcze rodziców są różnorakie i zmieniają się w zależności od czasów historycznych i warunków społecznych. Ich ideał osobowości dziecka, który zaplanowali zależy od wielu czynników. Dodatkowo dzieci uczą się poprzez obserwację rodziców i ich naśladowanie¹⁸. Już Carl Gustav Jung zauważył, że „wychowanie do osobowości” zastąpiło w roli ideału wychowanie kolektywistyczne – masowe, standaryzujące człowieka „normalnego”¹⁹. Autor rozumiał przez to uznanie przez rodziców i wychowawców za korzystne kształtowanie w dzieciach cech indywidualistycznych – tworzenie przyszłych liderów, którzy mogliby stanąć na czele ludzi „normalnych” i tłumaczył tę zmianę niedoborem przywódców i autorytetów ówczesnego świata.

Również porównania międzykulturowe ukazują zróżnicowanie w ujęciu wychowania dzieci, a nawet rozumienia ich miejsca w rodzinie. W kulturze zachodniej panuje przekonanie o osobie, jako oddzielnej od społeczeństwa jednostce, „niezależnym ja”, które współdziała ze społeczeństwem, ale nie jest od niego zależne. Prawdopodobnie z tego powodu cele rodzicielskie w kulturze zachodniej częściej dotyczą aspektów takich jak niezależność, czy indywidualizm²⁰. W kulturach wschodnich natomiast autorzy mówią o „współzależnym ja”, czyli jednostce zależnej od relacji z innymi. W tych kulturach cele wychowawcze częściej dotyczą kolektywizmu, czy przydatności dla społeczeństwa, ale także umiejętności społecznych. Cele wychowawcze obierane przez rodziców zależą nie tylko od kultury, w jakiej żyją, ale także od osobowości rodziców.

Cechy osobowości

Słowo „osobowość” jest wieloznaczne zarówno w języku potocznym, jak w języku psychologii²¹. Ludzie zajmowali się badaniem zjawisk osobowościowych, od kiedy stali się świadomymi istotami, obdarzonymi poczuciem

contributions to children's acquisition of values, „Child Development” 2000 nr 71.

A. Szymańska, *Doświadczenie trudności w sytuacji wychowawczej a reprezentacja dziecka w umyśle rodzica – model zjawiska*. „Psychologia Rozwojowa” 2012, nr 17(4).

A. Szymańska, Dobrenko K. A., *The ways parents cope with stress in difficult parenting situations: the structural equation modeling approach*, „PeerJ” 2017 nr 5..

¹⁸ V. Glaveanu, *On culture and human development: Interview with Barbara Rogoff*. „Europe's Journal of Psychology” 2011, nr 7(3).

¹⁹ C. G. Jung, *The Development of Personality*. Princeton: Princeton University Press.

²⁰ H. R. Markus & S. Kitayama, *Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation*, „Psychological Review” 1991 nr 98 (2).

²¹ C. S. Hall, L. Gardner, J. B. Campbell, *Teorie Osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

tożsamości. Obserwując innych ludzi, szukając przyczyn ich zachowań, poznając ich charakter i kształtując swoje życie wewnętrzne – wszyscy dokonujemy badań osobowości. Są one również częścią przekazów religijnych, obyczajowych czy społecznych²².

Istnieje również naukowe podejście do zagadnień osobowości. Pierwsze filozoficzne opisy natury człowieka pojawiały się już w starożytnej Grecji i opierały się na podobnych założeniach, jak współczesne, biologiczne koncepcje osobowości²³. Na przełomie XIX i XX w. z części filozofii, zajmującej się zagadnieniami dotyczącymi osobowości i natury człowieka – wyłoniła się nowa nauka, zwana psychologią. Psychologia osobowości, jako odrębna gałąź psychologii, wyodrębniła się dopiero w latach trzydziestych XX w, za sprawą publikacji psychiatrów francuskich Pierre Janet i Jean-Martin Charcota²⁴.

Od samego początku psychologia osobowości rozwijana była przez trzy tradycje badawcze – kliniczną, korelacyjną i eksperymentalną²⁵. Mimo powstania nowej dziedziny nauki, psychologia osobowości nie była wolna od trudności w określeniu definicji „osobowości”. Już w 1937 roku Gordon Allport wyłonił 50 różnych znaczeń osobowości, które pogrupował w kilka kategorii²⁶. Do lat pięćdziesiątych XX w. nie udało się uzgodnić jednej, spójnej klasyfikacji cech osobowości²⁷. Mimo to, nauka o osobowości rozwijała się. Dzięki badaniom klinicznym udawało się uchwycić coraz dokładniej całość funkcjonowania osób poddanych obserwacji, jednak wiarygodność tych obserwacji poczynionych na jednostkowych przykładach pozostawiała wiele do życzenia²⁸. Wynikało to z faktu, że badania takie nie pozwalały na generalizowanie wyników na populację.

Metoda korelacyjna, dzięki wykorzystaniu statystyk matematycznych, wniosła wiele w rozumienie różnic indywidualnych i dzięki niej ustalono pewną „normę” populacyjną. Nie oznaczało to jednak dążenia do

²² J. Makselon, *Psychologia dla teologów*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1990.

²³ G. Reale, *Historia filozofii starożytnej*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000.

²⁴ A. Panasiuk-Chodnicka, *Strategie rozwoju i kształtowania osobowości (próba rekonstrukcji technologii wychowania)*, „Studia Gdańskie - Wizje i Rzeczywistość” 2008 nr 5, 44–66.

²⁵ L. A. Pervin, *Psychologia osobowości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.

²⁶ C. S. Hall, L. Gardner, J. B. Campbell, *Teorie Osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.

²⁷ H. Gasiul, *Psychologia osobowości - nurty, teorie, koncepcje*, Difin, Warszawa 2006.

²⁸ Tamże.

ustanowienia prawidłowości rządzących światem psychicznym osób badanych²⁹. Metoda eksperymentalna, jest tą, której wprowadzenie umożliwiło manipulację zmiennymi. Badaniom eksperymentalnym poddaje się wielu ludzi - co różni ją od metody klinicznej, ale – inaczej niż w metodzie korelacyjnej - kładzie się w niej nacisk na odkrycie ogólnych praw funkcjonowania psychiki, które dotyczyć mają wszystkich ludzi³⁰. Mimo pozoru zbliżania się metody eksperymentalnej do idealnej metody badawczej, w przypadku badań nad osobowością nie została ona przyjęta, jako metoda najodpowiedniejsza. Badania przeprowadzane w laboratorium przy kontrolowanych wszelkich możliwych zmiennych sprawiają, iż badany człowiek nie zachowuje się tak jakby zachowywał się w sytuacjach naturalnych. W rzeczywistości w naturze ujawniają się jego inne cechy.

Pierwszą osobą, która opisała pięcioczynnikowy model osobowości był Louis Thurstone, który na zjeździe Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego przedstawił swoje badania dotyczące osobowości, w których osoby badane opisywały znaną sobie osobę przy użyciu 60 wybranych przez badacza przymiotników. Okazało się, iż przymiotniki te sprowadzają się do pięciu nieskorelowanych (ortogonalnych) grup³¹. Niestety ta obserwacja nie została przez długi czas podjęta przez innych badaczy. Na przełomie lat 70. i 80. XX wieku, PMO (Pięcioczynnikowy Model Osobowości) zaczął przyciągać uwagę świata naukowego. Na jego podstawie powstała Pięcioczynnikowa Teoria Osobowości (PTO)³². Najpierw podjęto próby sprawdzenia PMO metodą leksykalną i metodą kwestionariuszową. Różnica między tymi podejściami polega na uznawaniu przymiotników danego języka (w przypadku podejścia leksykalnego) lub istniejących w nim zdań (w przypadku podejścia kwestionariuszowego) za wskaźniki osobowości ludzi posługujących się danym językiem. Pomiędzy tymi ujęciami istnieją różnice, np. ograniczona ilość przymiotników w słowniku, a praktycznie nieograniczona ilość możliwych zdań, czy precyzyjność zdania w porównaniu z wieloznacznymi przymiotnikami nieosadzonymi w kontekście³³.

²⁹ A. Panasiuk-Chodnicka, *Strategie rozwoju i kształtowania osobowości (próba rekonstrukcji technologii wychowania)*, „Studia Gdańskie - Wizje i Rzeczywistość” 2008 nr 5, 44–66.

³⁰ J. Strelau, *Psychologia. Podręcznik akademicki. Część 2 - Psychologia ogólna*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006.

³¹ L. L. Thurstone, *The vectors of mind*. w: „Psychological Review” 1934 nr 41(1).

³² P. T. J. Costa, R. R. McCrae, *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2006.

³³ S. Jarmuż, *Zastosowanie Modelu „Wielkiej Piątki” w doborze i ocenie personelu*, w: (red.) T. Witkowski, *Nowoczesne metody doboru i oceny personelu*, PSB, Kraków 1998.

Dzięki połączeniu obu podejść powstały popularne narzędzia do badania osobowości, np. 16-PF Cattella, FFPI - The Five-Factor Personality Inventory, czy NEO-PI-R oparty na PTO³⁴.

W modelu Wielkiej Piątki wyróżniono pięć czynników - cech osobowości, które można zmierzyć za pomocą narzędzia o nazwie „Inwentarz Osobowości NEO-PI-R”. Inwentarz posiada pięć głównych skal, odpowiadających cechom osobowości z modelu Wielkiej Piątki: neurotyczność, ekstrawertyczność, sumienność, ugodowość, otwartość na doświadczenia. Każdy z tych wymiarów posiada dwubiegunową charakterystykę odpowiadającą wynikom niskim i wysokim w danej skali. W ramach czynników ocenia się również składniki. Każdy czynnik NEO-PI-R ma sześć mniejszych składników – szczegółowych opisów poszczególnych wymiarów cech osobowości Wielkiej Piątki³⁵.

Neurotyczność

Neurotyczność to miara niestabilności emocjonalnej lub (jako jej biegun ujemny) przystosowania. Osoby uzyskujące wysokie wyniki na skali N cechują się lękliwością, nerwowością, niepewnością, hipochondrią i nieorganizowaniem. Niski wynik na skali, uzyskują osoby spokojne, rozluźnione, nieemocjonalne, silne, pewne siebie. Składnikami neurotyczności są: lęk, agresywna wrogość, depresyjność, nadmierny samokrytycyzm, impulsywność i nadwrażliwość

Ekstrawertyczność

Ekstrawertyczność to miara jakości i intensywności interakcji międzyludzkich, a także poziom stymulacji i zdolność cieszenia się. Niski wynik na skali ekstrawertyczności, oznacza cechy takie jak: powściągliwy, chłodny, stojący na uboczu, zorientowany na sprawy, wycofujący się, cichy. Wysoka ekstrawertyczność cechuje osoby o cechach: towarzyski, aktywny, rozmowny, zorientowany na ludzi, optymistyczny, lubiący zabawę, uczuciowy. Składnikami ekstrawertyczności są: serdeczność, towarzyskość, asertywność, aktywność, poszukiwanie doznań, pozytywna emocjonalność.

Otwartość na doświadczenia

³⁴ J. Strelau, *Psychologia. Podręcznik akademicki. Część 2 - Psychologia ogólna*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006.

³⁵ P. T. J. Costa, R. R. McCrae, *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne, Warszawa 2006.

Otwartość na doświadczenia to miara odwołująca się do oceny aktywnego poszukiwania nowych doświadczeń, tolerancji nieznanego i akceptacji dla nowości. Niski wynik w skali oznacza: konwencjonalność, przyziemność, wąskie zainteresowania, brak zainteresowań artystycznych, nieanalityczność. Wysoki wynik w tej skali oznacza, że badany jest: ciekawy świata, o szerokich zainteresowaniach, twórczy, oryginalny, z wyobraźnią, nietradycyjny. Składniki otwartości na doświadczenie to: wyobraźnia, estetyka, uczucia, działania, idee i wartości.

Ugodowość

Ugodowość to miara rodzaju relacji międzyludzkich, na wymiarze: od współczucia do niechęci, w zakresie emocjonalnym, poznawczym i behawioralnym. Osoby cechujące się wysoką ugodowością są uczuciowe, przyjazne, ufne, pomocne, wybaczące, łatwowierne i bezpośrednie, natomiast cechy osób o niskiej ugodowości to: cynizm, brutalność, podejrzliwość, niechęć do współpracy, mściwość, bezlitosność, łatwość wpadania w złość, intryganctwo. Składnikami ugodowości są: zaufanie, prostolinijność, altruizm, uступliwość, skromność, skłonność do rozczulania się.

Sumiennność

Sumiennność dotyczy stopnia zorganizowania osoby badanej, motywacji w dążeniu do wyznaczonych sobie celów. Jest to wymiar osobowości na osi beztroska i niedbałość – formalizm i odpowiedzialność. Osoby z wysokimi wynikami na tej skali są zorganizowane, wiarygodne, pracowite, zdyscyplinowane, punktualne, ambitne i wytrwałe, natomiast osoby o wynikach niskich nie mają celu, nie są wiarygodne, są leniwe, beztroskie, cechuje je niedbałość, swoboda, słaba wola i hedonistyczne podejście do życia. Składnikami sumienności są: kompetencja, skłonność do porządku, dążenie do osiągnięć, samodyscyplina, rozważa.

Metacechy osobowości

Współcześnie szczególnie obiecujące wydają się badania nad metacechami osobowości. Pierwsze dwie metacechy (Alfa i Beta) zostały odnalezione empirycznie. Tłumaczyły one nieortogonalność czynników Wielkiej Piątki i ich współzmiennność. Czynniki te nazwano odpowiednio „socjalizacją” i „samoaktualizacją”³⁶. Pierwsza z metacech (Alfa) stworzona została

³⁶ J. M. Digman, *Higher order factors of the Big Five*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1997 nr 73(6).

przez współzmiennność ugodowości, sumienności oraz stabilności emocjonalnej, stąd John Digman nazwał ją czynnikiem socjalizacji. Metacecha Beta stworzona została przez wspólną zmiennność ekstrawersji oraz otwartości na nowe doświadczenia, więc została uznana za czynnik rozwoju osobistego. W kolejnych latach dokonano interpretacji i replikacji wspomnianych czynników. Czynnik Alfa, jako dotyczący stabilnej emocjonalności, nazwany został stabilnością („stability”), natomiast czynnik Beta, jako odzwierciedlający behawioralną i poznawczą plastyczność oraz elastyczność w eksploracji nowych doświadczeń, nazwany została Plastycznością („plasticity”)³⁷.

Metacechy zostały odkryte w badaniach kwestionariuszowych i lek-sykalnych. Ich realność i potencjał teoretyczny został doceniony i uznany za nawet bardziej znaczący niż potencjał Wielkiej Piątki³⁸. Jednak czy odkryte metacechy stwarzają możliwość stworzenia typologii? Takie próby są podejmowane, ale dotychczasowe ustalenia nie łączą wyizolowanych cech osobowości z typologią obejmującą całą populację. W odpowiedzi na to wyzwanie powstał system integrujący cechy osobowości z odkrytymi metacechami – Kołowy Model Metacech Osobowości³⁹. Według autorów modelu, osadzony jest on w myśleniu o czynnikach wyższego rzędu, a jednocześnie wychodzi naprzeciw problemom zauważanym przez badaczy w tym zakresie. Oparty jest na założeniu kołowości metacech.

W Kołowym Modelu Metacech Osobowości (CPM) metacecha jest ogólnym wymiarem osobowości, dotyczącym różnic indywidualnych w zakresie myśli, uczuć i zachowań, który znajduje się na szczycie hierarchii – powyżej cech osobowości Wielkiej Piątki. Jednocześnie dzięki jej wprowadzeniu otwiera się możliwość stworzenia teorii integrującej wiele modeli osobowości, temperamentu, emocji i motywacji⁴⁰.

CPM jest modelem kołowym o oktanowej strukturze, a każdy z ośmiu oktanów jest przyporządkowany do określonej konfiguracji cech osobowości Wielkiej Piątki. Na macierzy stworzonej przez dwa ortogonalne wymiary

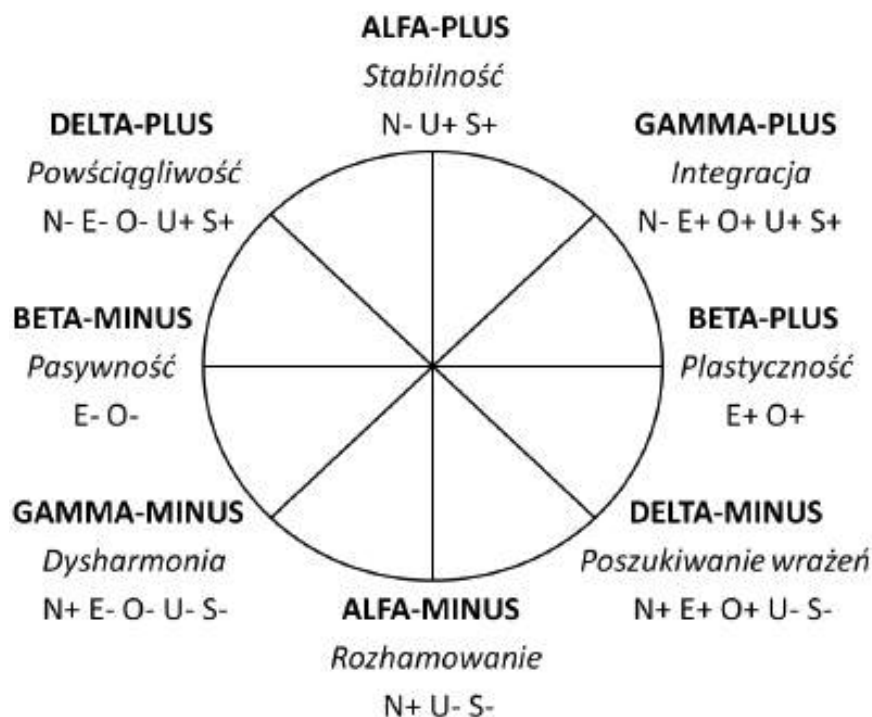
³⁷ C. G. DeYoung i.in., *Externalizing Behavior and the Higher Order Factors of the Big Five*, „Journal of Abnormal Psychology” 2008 nr 117(4).

³⁸ C. G. DeYoung, J. B. Peterson, D. D. Higgins, *Sources of Openness/Intellect: Cognitive and Neuropsychological Correlates of the Fifth Factor of Personality*, „Journal of Personality” 2005 tom 73 (3).

³⁹ W. Strus, J. Ciecuch, *Poza Wielką Piątkę - przegląd nowych modeli struktury osobowości*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2014 nr 19(1).

⁴⁰ W. Strus, J. Ciecuch, T. Rowiński, *The circumplex of personality metatraits: A synthesizing model of personality based on the Big Five*, „Review of General Psychology” 2014 nr 18(4).

– Alfa i Beta, autorzy postulują dwie dodatkowe metacechy – Gammę i Deltę (ryc.1)⁴¹.

Rycina 1: Kołowy Model Osobowości CPM-Q⁴²

Alfa-plus (Stabilność)

Metacecha opisana, jako niska neurotyczność (N-), wysoka ugodowość (U+), wysoka sumienność (S+). Określa wysoką stabilność emocjonalną, motywacyjną i społeczną, a jej przejawy zaobserwować można w przystosowaniu społecznym, skłonności do socjalizacji, wysoko rozwiniętej etyczności w postępowaniu, zdolności do odraczania gratyfikacji, wysokiej motywacji wewnętrznej, oraz wytrwałym dążeniu do celu.

⁴¹ Tamže.

⁴² Tamže.

Alfa-minus (Rozhamowanie)

Metacecha, opisywana, jako wysoka neurotyczność (N+), niska ugodowość (U-), oraz niska sumienność (S-), co przejawia się w wysokich tendencjach antyspołecznych, wynikających z niezrównoważenia w sferze emocjonalnej, oraz niskiej tolerancji na frustrację. Dodatkowymi cechami osób o wysokich wynikach w tej skali są agresywność, negatywizm w relacjach społecznych, a także w stosunku do praw, norm i zobowiązań

Beta-plus (Plastyczność)

Metacecha związana z wysoką ekstrawertycznością (E+), oraz wysoką otwartością na doświadczenia (O+). Jej przejawy dotyczą otwartości poznawczej i behawioralnej na zmiany, częstego angażowania się w nowe doświadczenia oraz aktywnego ich poszukiwania. Dodatkowo osoby o wysokim wyniku na tej skali wykazują się dużą inicjatywą w relacjach interpersonalnych jak również są zorientowane na rozwój osobisty, który jest dla nich ważną wartością.

Beta-minus (Pasywność)

Metacecha opisująca osoby o niskiej ekstrawertyczności (E-) i niskiej otwartości na doświadczenia (O-). Przejawami tej cechy są zachowania takie jak uległość, apatia, bierność przejawiana nie tylko w relacjach społecznych, ale i w sferze poznawczej oraz behawioralnej. U osób o takich cechach uważa się pewien rodzaj zahamowania i stagnacji.

Gamma-plus (Integracja)

Stanowi kompilację optymalnych czynników osobowości. Są to niska neurotyczność (N-), wysoka ekstrawertyczność (E+), wysoka otwartość na doświadczenia (O+), wysoka ugodowość (U+) oraz wysoka sumienność (S+). Metacecha ta przejawia się w dobrostanie, serdeczności oraz prospołecznym nastawieniu do ludzi. Osoby o wynikach wysokich w tej skali cechują się harmonią wewnętrzną, oraz otwartością na otaczający ich świat i ludzi, oraz efektywnością w dążeniu do wyznaczonych sobie celów. Cecha ta jest wyznacznikiem wysokiego poziomu zdrowia psychicznego

Gamma-minus (Dysharmonia)

Jest to metacecha opisująca cechy takie jak wysoka neurotyczność (N+), niska ekstrawersja (E+), niska otwartość na doświadczenia (O-), niska ugodowość (U-) i niska sumienność (S-). Jej przejawy to chłód, zdystansowana postawa wobec ludzi, depresyjność, pesymistyczne nastawienie do siebie i świata, a co za tym idzie niski poziom dobrostanu psychicznego i fizycznego. Metacecha ta wiąże się z najbardziej dysfunkcyjnym układem cech osobowości Wielkiej Piątki, a więc może być predyktorem występowania problemów psychicznych.

Delta-plus (Powściągliwość)

Metacecha ujawniająca się w kombinacji cech takich jak niska neurotyczność (N-), niska ekstrawersja (E-), niska otwartość na doświadczenia (O-), wysoka ugodowość (U+), wysoka sumienność (S+). Osoby o wysoko rozwiniętej metacesze Delta-plus, przejawiają bardzo niską emocjonalność w zakresie pozytywnych i negatywnych emocji, a jednocześnie bardzo mocno kontrolują swoje zachowanie, dostosowują się do sytuacji. Może to przejawiać się w postawie konformizmu.

Delta-minus (Poszukiwanie wrażeń)

Jest to metacecha będąca połączeniem wysokiej neurotyczności (N+), wysokiej ekstrawersji (E+), wysokiej otwartości na doświadczenia (O+), niskiej ugodowości (U-), oraz niskiej sumienności (S-). Przejawami wysokich wyników na tej skali są: impulsywność, labilność emocjonalna, potrzeba poszukiwania mocnych wrażeń oraz ekspansywna, dominująca postawa wobec innych osób.

Metacecha osobowości Alfa-plus (Stabilność), a styl wychowawczy rodziców

Osoby uzyskujące wysokie wyniki w zakresie Stabilności, to osoby stabilne emocjonalnie (o niskich wynikach na skali neurotyczności), bardzo ugodowe i sumienne. Stabilność emocjonalna (biegun ujemny neurotyczności) to cecha rodziców spokojnych, zrelaksowanych i stałych w swoich działaniach i uczuciach⁴³. Powiązana jest ona z wyborem wolnej strategii

⁴³ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

historii życia⁴⁴, co wiąże się z posiadaniem mniejszej liczby potomstwa⁴⁵, jednoczesnym przykładaniem dużej wagi do wychowania dzieci i dużym zaangażowaniem w proces rodzicielstwa⁴⁶. Rodzice o wysokiej emocjonalnej stabilności, wspierają autonomię swojego dziecka, a także wykazują się ciepłem w kontaktach z nim⁴⁷. Może to oznaczać, że reagują bardziej adekwatnie na potrzeby dzieci, co jest cechą przeciwną do osób neurotycznych⁴⁸. Emocjonalnie stabilne matki, mają większe niż matki neurotyczne poczucie własnej kompetencji, a rodzice obojga płci posiadający tę cechę, często opowiadają o sukcesach rodzicielskich, co sprawia, że czują że wykonują zadania rodzicielskie efektywnie⁴⁹. Jak zostało udowodnione, przekonanie rodzica o własnej kompetencji, jest predyktorem powodzenia w zakresie zapewnienia dziecku stymulującego i opiekuńczego środowiska⁵⁰. Dodatkowo rodzice stabilni emocjonalnie stawiają swoim dzieciom mniejsze wymagania⁵¹, co może przejawiać się zarówno w zbyt małych wymaganiach stawianych dziecku (co byłoby niekorzystnym efektem ze względu na możliwe mniejsze zaangażowanie rodziców w życie przedszkolne i szkolne dzieci)⁵², jak i braku zbyt wysokich wymagań (co byłoby efektem pożądanym ze względu na mniejszy stres występujący u dzieci)⁵³. Neurotyczność rodziców wpływa na pojawienie się u dzieci niekorzystnych cech, takich jak występujące w postaci zaburzeń psychicznych w skrajnej formie: manipulowanie innymi, problemy ze snem, brak orientacji, a nawet halucynacje. Biegun przeciwny tej skali

⁴⁴ J. H. Manson, *Are extraversion and openness indicators of a slow life history strategy?*, „Evolution and Human Behavior” 2017 nr 38(4).

⁴⁵ E. Drop, M. Mackiewicz, *Młoda psychologia*. Liberi Libri, Warszawa 2012.

⁴⁶ J. H. Manson, *Are extraversion and openness indicators of a slow life history strategy?*, „Evolution and Human Behavior” 2017 nr 38(4).

⁴⁷ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

⁴⁸ A. D. de Haan, M. Deković & P. Prinzie, *Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2012, 102(1).

⁴⁹ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ T. Begum, A.U. Huque, *Parents' Personality and Their Expectations about Child's Development*, „Universal Journal of Psychology” 2016, nr 4(5).

⁵² J. Loughlin-Presnal, K. L. Bierman, *How Do Parent Expectations Promote Child Academic Achievement in Early Elementary School? A Test of Three Mediators*, „Developmental Psychology” 2017 nr 53.

⁵³ T. Begum, A.U. Huque, *Parents' Personality and Their Expectations about Child's Development*, „Universal Journal of Psychology” 2016, nr 4(5).

(stabilność emocjonalna) u rodziców może więc chronić dzieci przed ich występowaniem⁵⁴.

Ugodowość tak jak stabilność emocjonalna wiąże się z wyborem wolnej strategii życia, a więc rodzice ugodowi również są mocno zaangażowani w swoje role rodzicielskie i podchodzą do ich wypełniania z dużą uwagą⁵⁵. Rodzice ugodowi rzadziej wykazują się agresywnością w stosunku do dzieci⁵⁶. Możliwe, że jest to związane z mniejszą skłonnością do odbierania zachowań dzieci jako wrogich i złośliwych, a zamiast tego otaczanie ich atmosferą zrozumienia i wyrozumiałości⁵⁷. Taki obraz dzieci może być jednak związany z realnymi cechami dzieci, ponieważ wyniki badań sugerują występowanie mniejszej skłonności dzieci rodziców ugodowych do realnego wykazywania zachowań wrogich i agresywnych, niż dzieci rodziców nie ugodowych⁵⁸. Jak wskazują wyniki badań, ugodowość opiekunów, sprawia również, iż dziecko ma wyższe poczucie bezpieczeństwa, a przy tym może w większym stopniu pozwalać sobie na zdobywanie autonomii, którą promują rodzice ugodowi⁵⁹. Ugodowość ojców wpływa pozytywnie na kształtowanie się ich relacji z dziećmi już w okresie niemowlęcym, oraz jest skorelowana dodatnio z ich poczuciem odpowiedzialności za dziecko⁶⁰. Ugodowość tak jak otwartość na doświadczenia jest predyktorem zgodności w małżeństwie, a tym samym zapewnia dzieciom spokojną atmosferę w rodzinie w której wzrastają⁶¹.

Sumienność jest cechą rodziców zorganizowanych, którzy starannie planują swoje działania, oraz nie lubią sytuacji nieprzewidzianych. Istnieje korelacja pomiędzy sumiennością, a pozytywnymi, adaptacyjnymi cechami rodzicielskimi. Nie wykazano związku z nadmiernymi wymaganiami

⁵⁴ L. A. Oliveira i.in., *The relation between parent personality traits and children psychopathology: A pilot study*, „European Psychiatry” 2017 nr 41.

⁵⁵ J. H. Manson, *Are extraversion and openness indicators of a slow life history strategy?*, „Evolution and Human Behavior” 2017 nr 38(4).

⁵⁶ C. G. DeYoung i.in., *Externalizing Behavior and the Higher Order Factors of the Big Five*, „Journal of Abnormal Psychology” 2008 nr 117(4).

⁵⁷ P. Prinzie i.in., *The Relations Between Parents' Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2009 nr 97(2).

⁵⁸ L. A. Oliveira i.in., *The relation between parent personality traits and children psychopathology: A pilot study*, „European Psychiatry” 2017 nr 41.

⁵⁹ P. Prinzie i.in., *The Relations Between Parents' Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2009 nr 97(2).

⁶⁰ C. J. Trentacosta i.in., *Adolescent Personality as a Prospective Predictor of Parenting: An Interactionist Perspective*, „Journal of Family Psychology” 2010 nr 24(6).

⁶¹ T. Begum, A.U. Huque, *Parents' Personality and Their Expectations about Child's Development*, „Universal Journal of Psychology” 2016, nr 4(5).

stawianymi dzieciom przez rodziców o tej cesze⁶². Matki, cechujące się wysoką sumiennością są bardziej uważne w kontaktach z dzieckiem, dokładnie przyglądają się jego zachowaniu, co zauważalne jest już na etapie okresu niemowlęcego⁶³. Możliwe, że wpływa to na relację w diadzie matka-dziecko, a przez to na rozwój dzieci, ponieważ odnaleziono ujemne korelacje pomiędzy sumiennością rodziców, a skłonnością do wystąpienia dezorientacji u dzieci w wieku powyżej trzech lat⁶⁴. Dzieci mogą również być bardziej skupione, ze względu na umiejętność zapewnienia im przez sumiennych rodziców stałego, przewidywalnego środowiska domowego, oraz kierowania się przez nich jasnymi regułami⁶⁵. Rodzice o których mowa, są również zorientowani na cel⁶⁶, stąd przypuszczenie iż będą mieli jasno wyklarowane cele wychowawcze i sumiennie dążyli do ich wdrożenia w życie. Sumienność jest skorelowana dodatnio z poczuciem własnej kompetencji, oraz z wyborem wolnej strategii życia, co świadczy o dużym zaangażowaniu w rodzicielstwo osób posiadających tę cechę.

Podsumowując, rodzice o metacesze Alfa plus (Sumienności) są nastawieni na angażowanie dużych nakładów energii w proces wychowania swoich dzieci⁶⁷. Jako osoby cierpliwe i sumienne mogą odnosić oni sukcesy wychowawcze, co przekłada się na ich świadomość własnych kompetencji⁶⁸. Postawa odpowiedzialności i łatwość w motywowaniu się, połączona z szacunkiem dla innych ludzi, prawdomównością i życiem w zgodzie z własnym

⁶² Tamże.

⁶³ C. J. Trentacosta i.in., *Adolescent Personality as a Prospective Predictor of Parenting: An Interactionist Perspective*. „Journal of Family Psychology” 2010 nr 24(6).

⁶⁴ L. A. Oliveira i.in., *The relation between parent personality traits and children psychopathology: A pilot study*, „European Psychiatry” 2017 nr 41.

⁶⁵ A. D. de Haan, M. Deković, P. Prinzie, *Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2012 nr 102(1).

⁶⁶ P. Prinzie i.in., *The Relations Between Parents' Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2009 nr 97(2).

⁶⁷ J. H. Manson, *Are extraversion and openness indicators of a slow life history strategy?*, „Evolution and Human Behavior” 2017 nr 38(4).

⁶⁸ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

sumieniem⁶⁹, sprawia iż są to rodzice ciepli⁷⁰, otaczający dzieci atmosferą miłości i wsparcia, a także akceptacji i wiary w ich możliwości⁷¹.

Metacecha osobowości Beta-plus (Plastyczność), a style wychowawcze rodziców

Osoby, charakteryzujące się metacechą osobowości Beta-plus, to rodzice ekstrawertywni i otwarci na nowe doświadczenia.

Ekstrawertywność jest jedną z najczęściej badanych cech osobowości u rodziców⁷². Ekstrawersja jest negatywnie skorelowana ze stresem rodzicielskim, oraz prawdopodobieństwem występowania dysfunkcyjnych relacji rodzic-dziecko⁷³. Dodatkowo w badanej grupie osób dorosłych pozytywnie spostrzegających rodzicielstwo, zarówno mężczyźni jak i kobiety najczęściej cechowały wysokie wyniki w ekstrawertywności⁷⁴. Wykazano różnice pomiędzy matkami i ojcami w zakresie wpływu ekstrawertywności na rodzicielstwo. Ekstrawertywne matki uważają siebie, a także są postrzegane za bardzo opiekuńcze, oraz skupione na dziecku. Mają one pozytywny emocjonalny stosunek do dzieci, połączony z dużym poziomem aktywności, łatwo okazują na zewnątrz pozytywne ustosunkowanie do dzieci i ich wychowania, są entuzjastyczne. Umieją też stworzyć pozytywne relacje społeczne, w których dziecko może doskonalić swoje społeczne umiejętności⁷⁵. W innych badaniach ekstrawersja matki okazała się korelować z autorytatywnym stylem

⁶⁹ W. Strus, J. Ciecuch, *Poza Wielką Piątkę - przegląd nowych modeli struktury osobowości*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2014 nr 19(1).

⁷⁰ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

⁷¹ P. Prinzie i.in., *The Relations Between Parents' Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2009 nr 97(2).

⁷² R. L. Metsäpelto, L. Pulkkinen, *The moderating effect of extraversion on the relation between self-reported and observed parenting*, „Applied Developmental Psychology” 2005 nr 26.

⁷³ R. M. R. Ortiz, J. Barnes, *Temperament, parental personality and parenting stress in relation to socio-emotional development at 51 months*. „Early Child Development and Care” 2018, <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1425297>.

⁷⁴ M. M. Kwiatkowska, K. Kwiatkowska, *Cechy osobowości jako zmienne warunkujące motyw zostania rodzicami*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2016 nr 28(4).

⁷⁵ R. L. Metsäpelto, L. Pulkkinen, *The moderating effect of extraversion on the relation between self-reported and observed parenting*, „Applied Developmental Psychology” 2005 nr 26.

wychowania⁷⁶, który jest najbardziej korzystnym dla rozwoju dzieci⁷⁷. Warto jednak zważyć, że ekstrawertywne matki, ze względu na większy poziom asertywności, częściej niż matki introwertywne w sytuacjach konfliktowych wykazywały się przemocowymi sposobami radzenia sobie z dyscyplinowaniem dziecka⁷⁸. Ekstrawertywni ojcowie tak jak matki stwarzają swoim dzieciom więcej okazji do rozwoju społecznego, poprzez łatwość nawiązywania kontaktów i utrzymywania zażyłych relacji z ludźmi⁷⁹. Co różni ojców od matek – ekstrawertywni ojcowie częściej niż matki mogą zachowywać się bardziej dominująco, oraz asertywnie. Zachowanie takie występuje także częściej u ojców ekstrawertywnych, niż u ojców introwertywnych, co jest prawdopodobnie przyczyną oceny ojców ekstrawertywnych przez obserwatorów, jako mniej skupionych na dzieciach⁸⁰. Częściowo odwrotne wyniki, także można jednak znaleźć w literaturze. Ekstrawersja ojców wydaje się bowiem wpływać na realne zaangażowanie i ciepło okazywane dzieciom, ponieważ wykazano iż ojcowie bardziej ekstrawertywni (w połączeniu z wysokimi wynikami również w zakresie ugodowości) są bardziej skłonni do responsywnego i pełnego ciepła rodzicielstwa w odniesieniu do dzieci starszych, chociaż ekstrawertywni ojcowie niemowląt byli mniej zaangażowani w opiekę nad nimi niż introwertycy⁸¹.

Otwartość na doświadczenia jest cechą mniej zbadaną w odniesieniu do rodzicielstwa, jednak wiadomo, iż jest ona najsilniej związana z aktywnością seksualną a zarazem z „odłożeniem na później” decyzji o posiadaniu potomstwa⁸². Autorki dowodzą również, że małżeństwa osób o wysokiej

⁷⁶ R. M. R. Ortiz, J. Barnes, *Temperament, parental personality and parenting stress in relation to socio-emotional development at 51 months*. „Early Child Development and Care, 2018” <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1425297>.

⁷⁷ M. Ryś, *SYSTEMY RODZINNE. Metody badań struktury rodziny pochodzenia i rodziny własnej*, „Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-pedagogicznej” Warszawa 2001.

⁷⁸ R. M. R. Ortiz, J. Barnes, *Temperament, parental personality and parenting stress in relation to socio-emotional development at 51 months*. „Early Child Development and Care” 2018, <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1425297>.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ R. L. Metsäpelto, L. Pulkkinen, *The moderating effect of extraversion on the relation between self-reported and observed parenting*, „Applied Developmental Psychology” 2005 nr 26.

⁸¹ Ortiz R. M. R., Barnes J., *Temperament, parental personality and parenting stress in relation to socio-emotional development at 51 months*. „Early Child Development and Care” 2018, <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1425297>.

⁸² M. M. Kwiatkowska, K. Kwiatkowska, *Cechy osobowości jako zmienne warunkujące motywację do zostania rodzicami*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2016 nr 28(4).

otwartości na doświadczenia często decydują się na tzw. późne rodzicielstwo, co może wpływać na ich sposób wychowywania dzieci. W ujęciu Costy i McRee, otwartość na doświadczenie dotyczy m.in. otwartości na stany emocjonalne innych ludzi⁸³, co tłumaczyłoby obecne w literaturze wyniki dodatniej korelacji otwartości na doświadczenie z ciepłem rodzicielskim matek, oraz ich stabilnością emocjonalną⁸⁴. Otwarte na doświadczenia matki, są mocniej przekonane o swoich macierzyńskich umiejętnościach i kompetencjach wychowawczych, co przekłada się na odczuwane przez nie poczucie sensowności w roli rodzica⁸⁵. Dodatkowo większe poczucie kompetencji u matki jest predyktorem mniejszego prawdopodobieństwa wystąpienia depresji poporodowej i innych zaburzeń depresyjnych, oraz sprawia, iż w percepcji matek przebywanie z dzieckiem jest przyjemniejsze i wiąże się z niższym stresem. Matki przekonane o swoich kompetencjach macierzyńskich częściej zauważają wsparcie, które jest im oferowane przez partnerów, a przez to rzadziej doświadczają problemów małżeńskich w związku z pojawieniem się dzieci⁸⁶.

Metacecha Beta-plus (Plastyczność), jako połączenie wcześniej opisanych cech Wielkiej Piątki, cechuje rodziców wykazujących się tendencjami do eksplorowania świata zarówno społecznego, jak i na płaszczyźnie sztuki, nauki i wartości, co sprawia, że mogą być oni bardziej elastyczni również w stosunku do dziecka. Dzięki dominującemu pozytywnemu afektowi oraz ciekawości otaczającego ich świata, mogą oni wykazywać się większym nasileniem zainteresowania sprawami dziecka, a także wiedzy dotyczącej rodzicielstwa. Cechy te wydają się charakteryzować rodziców świadomych, dążących do samorealizacji, którzy mogą pokazać dziecku szeroki wachlarz interesujących ich zagadnień, a przez to rozwijać dziecko społecznie, emocjonalnie oraz poznawczo. Rodzice o metacesze osobowości Beta-plus w świetle literatury ukazani są, jako osoby przykładające wysiłek do wychowania

⁸³ P. T. J. Costa, R. R. McCrae, *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R*, „Polskie Towarzystwo Psychologiczne” Warszawa (2006).

⁸⁴ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

⁸⁵ M. H. Bornstein i.in., *Contributors to Self-Perceived Competence, Satisfaction, Investment, and Role Balance in Maternal Parenting: A Multivariate Ecological Analysis*, „Parenting: Science and Practice” 2003 nr 3.

⁸⁶ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

swoich dzieci i realnie oceniający ich możliwości, z zachowaniem możliwych do spełnienia wymagań co do ich rozwoju⁸⁷.

*Metacechy osobowości Alfa-plus (Stabilność) i Beta-plus (Plastyczność),
a cele wychowawcze rodziców dzieci przedszkolnych*

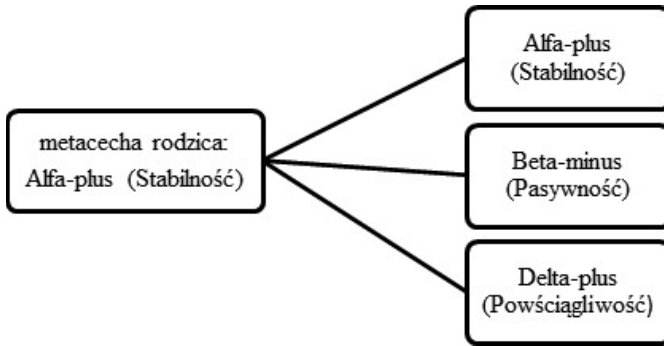
Jeśli chodzi o badania dotyczące celów wychowawczych rodziców dzieci przedszkolnych i ich osobowości, autorka nie znalazła w literaturze przedmiotu badań, prowadzonych na ten temat. Leon Kuczyński⁸⁸ wspomina o potrzebie badań w tym obszarze. Niniejsze badanie odpowiada na tę potrzebę, rozważając istnienie ewentualnych związków między metacechą Beta-plus (Plastycznością), oraz metacechą Alfa-plus (Stabilnością) i celami wychowawczymi obieranymi przez rodziców dzieci przedszkolnych.

Opierając się na literaturze przytoczonej w poprzednich rozdziałach, autorka przypuszcza, iż obie metacechy osobowości rodziców (Plastyczność i Stabilność) są związane z chęcią kształtowania adaptacyjnych cech osobowości u dzieci, jednak przypuszcza również zaistnienie różnicy w rodzaju cech uważanych za pożądane u dzieci przez rodziców posiadających te cechy.

Rodzice o metacesze osobowości Alfa-plus (Stabilności), będą według przypuszczeń autorki obierali pozytywne cele wychowawcze z zakresu trzech metacech (ryc. 2). Pierwszej – metacechy Alfa-plus (Stabilności). Jako osoby ugodowe, sumienne i stabilnie emocjonalnie, będą na zasadzie komplementarności oraz dzięki modelowaniu promować te same cechy u potomstwa. Drugą promowaną strukturą osobowości będzie prawdopodobnie metacecha Beta-minus (Pasywność), czyli introwertyczność i brak otwartości na doświadczenia. Autorka przypuszcza, że rodzice ugodowi będą na zasadzie modelowania uczyć dzieci raczej dostosowywać się do grupy, niż przewodniczyć jej, a jako osoby stabilne emocjonalnie i sumienne, będą raczej skupiać się w wychowaniu dzieci na pokazaniu im, a następnie doprowadzeniu do perfekcji konkretnych umiejętności, czy zainteresowań. Trzecia cecha, którą według autorki będą rozwijać rodzice stabilni, będzie Delta-plus (Powściągliwość). Dziecko stabilne emocjonalnie, introwertyczne, o małej otwartości na doświadczenia, ale wysokiej sumienności i ugodowości, wydaje się bowiem idealnym w diadzie rodzic – dziecko, kształtowanej w głównej mierze przez rodzica stabilnego.

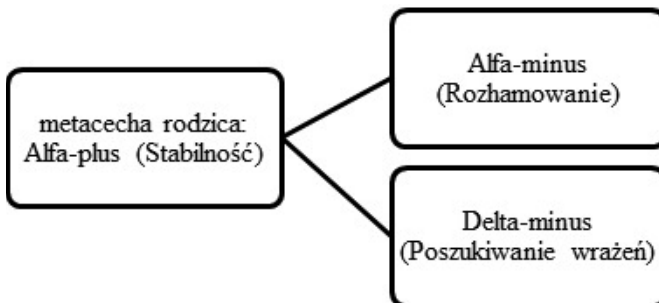
⁸⁷ T. Begum, A. U. Huque, *Parents' Personality and Their Expectations about Child's Development*, „Universal Journal of Psychology” 2016, nr 4(5).

⁸⁸ J. E. Grusec, J. Goodnow & L. Kuczyński, *New directions in analyses of parenting contributions to children's acquisition of values*, „Child Development” 2000 nr 71.

Rycina 2: Cele wychowawcze pozytywne, które według przypuszczeń autorki będą obierali rodzice o metacesze Alfa-plus (Stabilności)⁸⁹

Negatywnymi celami wychowawczymi wskazywanymi jako te, których rodzice nie chcą kształtować u dzieci przez rodziców o wysokich wynikach w zakresie stabilności, będą według autorki cele wychowawcze z zakresu dwóch metacech (ryc. 3). Pierwsza - metacecha osobowości Alfa-minus (Rozhamowanie) – to struktura osobowości przeciwna do rodzicielskiej. Autorka sądzi, iż rodzice stabilni emocjonalnie będą starali się ograniczać, lub całkowicie wyeliminować neurotyzm w osobowości ich dzieci. Dodatkowo metacechą wygaszaną w procesie wychowawczym przez rodziców o wysokich wynikach w zakresie Stabilności, według autorki będzie metacecha Delta-minus (Poszukiwanie wrażeń). Rodzice sumienni, cechujący się jak już zostało wspomniane pewną dozą rygoryzmu, mogą oduczać dzieci zachowań ryzykownych, (wynikających z ekstrawersji i otwartości na doświadczenie).

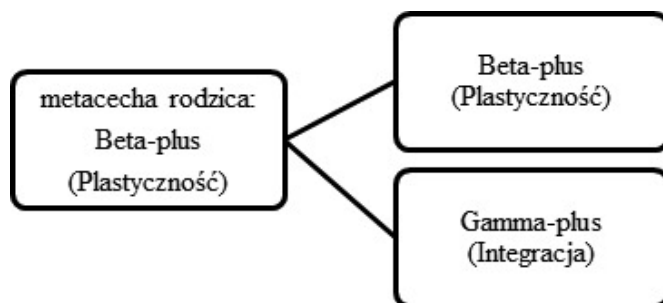

Rycina 3: Cele wychowawcze negatywne, które według przypuszczeń autorki będą obierali rodzice o metacesze Alfa-plus (Stabilności)⁹⁰

⁸⁹ Opracowanie własne.

⁹⁰ Opracowanie własne.

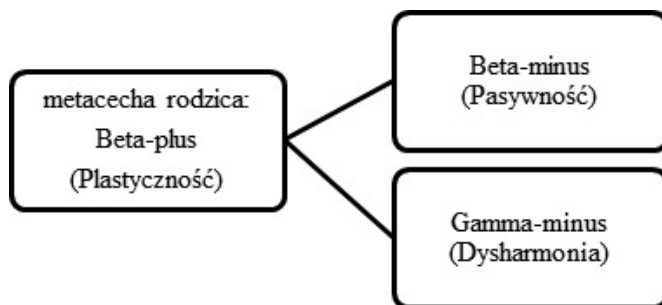
Rodzice o metacesze osobowości Beta-plus (Plastyczność) będą według przypuszczeń autorki obierali pozytywne cele wychowawcze z zakresu dwóch metacech (ryc. 4). Pierwszą będzie metacecha Beta-plus (ekstrawertywność i otwartość na doświadczenie), którą rodzice plastyczni będą kształtować w dzieciach na zasadzie modelowania i podobieństwa do siebie. Dodatkowo drugą promowaną metacechą, będzie według autorki metacecha Gamma-plus (Integracja), na którą składa się oprócz otwartości na doświadczenia i ekstrawersji - stabilność emocjonalna, ugodowość, sumienność. Otwarcia na doświadczenia rodzice, cechujący się zdolnościami intelektualnymi, mogą bowiem zaangażować się w rodzicielstwo i przemysleć jakie cechy będą najkorzystniejsze dla dziecka w przyszłości, a następnie je promować.

Rycina 4: Cele wychowawcze pozytywne, które według przypuszczeń autorki będą obierali rodzice o metacesze Beta-plus (Plastyczności)⁹¹

Negatywnymi celami wychowawczymi obieranymi przez rodziców będą według autorki cele związane z metacechami Gamma-minus (Dysharmonia) i Beta-minus (Pasywność) (ryc. 5). Rodzice ekstrawertyczni i otwarci na doświadczenie, będą prawdopodobnie starali się ograniczyć introwersję i brak otwartości na doświadczenie ich dziecka, poprzez ciągłe dostarczanie im pozytywnych wzorców emocjonalnych w wielu sytuacjach społecznych, oraz włączanie dzieci we własne szerokie zainteresowania i z zaciekawieniem pokazując otaczający ich świat.

⁹¹ Opracowanie własne.

Rycina 5: Cele wychowawcze negatywne, które według przypuszczeń autorki będą obierali rodzice o metacesze Beta-plus (Plastyczności)⁹²

Cel badania

Celem badania jest zrozumienie i poznanie współwystępowania celów wychowawczymi rodziców dzieci przedszkolnych z ich metacechami osobowości Alfa-plus (Stabilność) i Beta-plus (Plastyczność).

Hipotezy badawcze

Celem badań była próba weryfikacji następujących hipotez:

H1: Metacechy osobowości Beta-plus (Plastyczność) i Alfa-plus (Stabilność) rodziców są związane z obieranymi przez nich celami wychowawczymi (ryc. 2,3,4,5).

H2: Cele wychowawcze rodziców charakteryzujących się metacechą osobowości Beta-plus (Plastycznością) są inne niż cele wychowawcze rodziców charakteryzujących się metacechą osobowości Alfa-plus (Stabilnością) (ryc. 2,3,4,5).

H3: Pozytywne cele wychowawcze rodziców o metacesze Alfa-plus, to cechy związane z metacechą Alfa-plus, Beta-minus i Delta-plus (ryc. 2).

H4: Negatywne cele wychowawcze rodziców o metacesze Alfa-plus, to cechy związane z metacechą Alfa-minus i Delta-minus (ryc. 3).

H5: Pozytywne cele wychowawcze rodziców o metacesze Beta-plus, to cechy związane z metacechą Beta-plus i Gamma-plus (ryc. 4).

H6: Negatywne cele wychowawcze rodziców o metacesze Beta-plus, to cechy związane z metacechą Beta-minus i Gamma-minus (ryc. 5).

H7: Poziom nasilenia metacechy Alfa-plus (Stabilności) rodziców wpływa na stopień intensywności chęci rozwijania podanych cech u ich dzieci.

⁹² Opracowanie własne.

H8. Poziom nasilenia metacechy Beta-plus (Plastyczności) rodziców wpływa na stopień intensywności chęci rozwijania podanych cech u ich dzieci.

Procedura badawcza i osoby badane

Osoby badane

W badaniu wzięło dobrowolny udział 128 osób dorosłych, którzy byli rodzicami dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat). Grupa była dobrana losowo, z listy przedszkoli udostępnianej przez kuratorium. Przy pomocy operatora losowania wytypowano do badań przedszkola z różnych województw w Polsce. Kolejno zwrócono się do dyrekcji przedszkoli o rozesłanie do rodziców wiadomości z informacją o badaniu oraz powieszenie na tablicy informacyjnej plakatu z kodem QR, informującym o badaniu i umożliwiającym bezpośrednie przeniesienie rodziców na stronę internetową platformy, gdzie były umieszczone testy. Rodzice brali udział w badaniu dobrowolnie. Przed rozpoczęciem badania, osoby badane zostały poinformowane o zapewnionej im anonimowości, oraz o celu badań. Badanie zostało przeprowadzone przez Internet, przy użyciu Uniwersyteckiego Systemu Badań On-line, działającego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

W próbie badanej udział wzięło 18 mężczyzn i 110 kobiet. Wiek osób badanych wynosił od 23 do 54 lat. Osoby pochodziły z miasta powyżej 200 tys. mieszkańców (56 osób), miasta od 50 do 200 tys. mieszkańców (22 osoby), miasta poniżej 50 tys. mieszkańców (25 osób), wsi (25 osób). Osoby badane miały wykształcenie podstawowe (1 osoba), średnie (18 osób), zawodowe (1 osoba) i wyższe (107 osób). Wszystkie osoby badane były rodzicami dzieci w wieku 3-6 lat, w tym 45 3-latków, 26 4-latków, 23 5-latków i 34 6-latków. 59 Badanych było rodzicem dziewczynki, a 69 rodzicem chłopca. Jeśli chodzi o placówkę wychowawczą - 55 dzieci osób badanych uczęszczało do państwowego przedszkola, 37 do prywatnego przedszkola, 6 do przedszkola katolickiego, 4 do przedszkola Montessori, 4 do innej placówki wychowawczej, 7 do szkoły państwowej. Dodatkowo 3 dzieci było uczonych w domu przez guwernantkę, a 12 uczonych było w warunkach domowych przez rodzica. Według zebranych informacji 37 dzieci, do których odnosiły się odpowiedzi ich rodziców to jedynacy, 64 posiadało jedno rodzeństwo, 20 posiadało dwoje rodzeństwa, 4 posiadało troje rodzeństwa, 2 posiadało czworo rodzeństwa, a 1 posiadało pięcioro rodzeństwa. Rodzice 101 dzieci opisywali cele obierane wobec dziecka pierworodnego, 16 rodziców wobec drugiego, 9 wobec trzeciego, 1 rodzic opisywał cele wychowawcze obierane dla czwartego dziecka i 1 dla dziecka piątego w kolejności starszeństwa.

Wykorzystane narzędzia pomiaru

Opis Kwestionariusza do mierzenia celów wychowawczych

Skala rozbieżności, autorstwa Szymańskiej mierzy rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami rodziców co do rozwoju osobowości dzieci w ich procesie wychowawczym (celami wychowawczymi) i obecnym poziomem rozwoju tych cech u dzieci. Narzędzie składa się z 12 pytań, ułożonych parami (6 par pytań). Każda para pytań mierzy rodzaj i stopień ważności cechy rozwijanej u dziecka przez jego rodzica. Pierwsze z pytań każdej pary dotyczy rodzaju celu wychowawczego. W pierwszych trzech parach rodzice mają za zadanie wymienić cechy, które pragną ukształtować w dziecku (cechy pozytywne), a w kolejnych trzech parach - cechy, których nie chcieliby, aby ich dziecko posiadało (cechy negatywne). Drugie pytanie każdej pary to skala -7 do 7, na której rodzice szacują stopień posiadania wymienionej cechy przez ich dziecko. Narzędzie umożliwia uzyskanie sześciu miar rozbieżności – trzech od celu pożądanego i trzech od celu niepożądanego⁹³.

Opis Kwestionariusza Osobowości CPM-Q-SF

Kwestionariusz składa się z 72 pytań, na które osoby badane odpowiadają z użyciem skali Likerta – od 1 (całkowicie się nie zgadzam) do 5 (całkowicie się zgadzam). Odpowiedzi tworzą 8 wymiarów, dokładnie opisanych powyżej. Wymiary kwestionariusza, to metacechy osobowości, zbudowane na podstawie kombinacji cech Wielkiej Piątki. Metacechy te, to: Alfa-plus (Stabilność), na którą składają się cechy N- U+ S+, Alfa-minus (Rozhamowanie), na którą składają się cechy N+ U- S-, Beta-plus (Plastyczność), na którą składają się cechy E+ O+, Beta-minus (Pasywność), na którą składają się cechy E- O-, Gamma-plus (Integracja), na którą składają się cechy N- E+ O+ U+ S+, Gamma-minus (Dysharmonia), na którą składają się cechy N+ E- O- U- S-, Delta-plus (Powściągliwość), na którą składają się cechy N- E- O- U+ S+ i Delta-minus (Poszukiwanie wrażeń), na którą składają się cechy N+ E+ O+ U- S-.

⁹³ A. Szymańska, E. Aranowska, *Błąd w wychowaniu. W stronę weryfikacji teorii Antoniny Guryckiej*, Liberi Libri, Warszawa 2016.

A. Szymańska, K. A. Dobrenko, *The ways parents cope with stress in difficult parenting situations: the structural equation modeling approach*, „PeerJ”, 2017” nr 5.

Badane zmienne

- Zmienna objaśniana: Cele wychowawcze, tj. cechy, jakie rodzice zamierzają kształtować u dzieci, mierzone przy pomocy skali Rozbieżności Szymańskiej.
- Zmienne objaśniające: Metacechy osobowości Alfa-plus (Stabilność) i Beta-plus (Plastyczność), w ujęciu Kołowego Modelu Metacech Osobowości Strusa, Ciecucha i Rowińskiego opartego na Pięcioczynnikowym Modelu Osobowości

Wyniki

Wstępna analiza danych

Dane jakościowe, które zostały zebrane pierwotnie zostały przekształcone przez algorytmy text-mining, które zliczyły słowa a następnie utworzyły z nich nowe zmienne zero-jedynkowe⁹⁴. Gdy rodzic wymieniał daną cechę, wówczas algorytm przypisywał mu wartość 1, gdy rodzic nie wymieniał cechy, algorytm przypisywał mu wartość 0. W ten sposób powstały w zbiorze nowe zmienne zero-jedynkowe, które reprezentowały cechy, jakie rodzice chcą kształtować u dzieci. W kolejnym kroku cechy te zostały pogrupowane, a kolejno zsumowane, na podstawie kwestionariusza CPM-Q, oraz Listy Przymiotników CPM-AL. W ten sposób powstało osiem typów celów wychowawczych, które reprezentowały odniesienie celów wychowawczych do metacech osobowości. W dalszych analizach te typy celów stanowiły zmienne objaśniane.

Analizy wykonano przy pomocy: drzew decyzyjnych oraz analizy skupień przeprowadzanych przez algorytmy data mining. Algorytmy data mining są coraz częściej stosowane w psychologii⁹⁵. Celem analizy wykonanej przy pomocy drzew decyzyjnych, było wskazanie najsilniejszych typów

⁹⁴ A. Szymańska, *Wykorzystanie algorytmów Text Mining do analizy danych tekstowych w psychologii*, „Socjolingwistyka” 2017 nr 33, 99–116.

⁹⁵ E. Rzechowska, A. Szymańska, *Wykorzystanie strategii Rekonstrukcji Transformacji Procesu do budowy skali psychologicznej*, w: „Diagnozowanie Wyzwania i konteksty. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM” Poznań 2003.

B. Bokus i.in., *The dialogical self's round table: who sits at it and where?*, „Psychology of Language and Communication” 2017 nr 21(1).

W. W. Koczkodaj i.in. *How to reduce the number of rating scale items without predictability loss?*, „Scientometrics” 2017 nr 111(2).

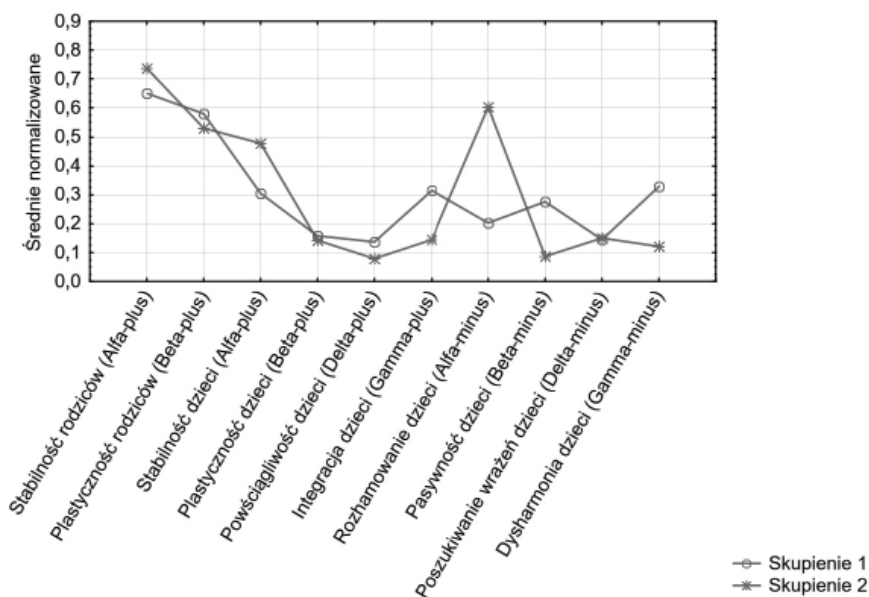
A. Szymańska, *Parental directiveness as a predictor of children's behavior at kindergarten*, „Psychology of Language and Communication” 2012 nr 16(3).

A. Szymańska, *Wykorzystanie Analizy Skupień Metodą Data Mining Do Wykreślania Profili Osób Badanych*, „Studia Psychologiczne” 2017 nr 55.

wśród celów wychowawczych, które wiązały się z cechami rodziców Alfa-plus (Stabilności) oraz Beta-plus (Plastyczności). Celem analizy skupień było wyłonienie wewnątrz badanej grupy klastrów (profilu) osób o podobnym nasileniu cechy Alfa-plus i Beta-plus, oraz obieranych celów wychowawczych⁹⁶.

Wyniki uzyskane przy pomocy analizy skupień

Wyniki uzyskane przy pomocy analizy skupień, ujawniły istnienie w zbiorze dwóch skupień - grup rodziców, o podobnym nasileniu cech Alfa-plus (Stabilności) i Beta-plus (Plastyczności), oraz celów wychowawczych (ryc. 6, tab. 1,2).

Rycina 6: Wyniki uzyskane w analizie skupień⁹⁷

Do drugiego (najliczniejszego) skupienia należeli rodzice, którzy charakteryzowali się przede wszystkim cechą Alfa-plus (Stabilnością) (skupienie drugie, ryc. 6). Liczebność tej grupy to 69 osób. Rodzice ci dbali, aby ich dzieci rozwijały przede wszystkim cechy Alfa-plus (Stabilność) i nie rozwijały cech typu Alfa-minus (Rozhamowanie). Wyniki te częściowo potwierdzają hipotezę 3 (ryc. 2) i hipotezę 4 (ryc. 3). Tak jak zakładano w hipotezie 3 rodzice

⁹⁶ A. Szymańska, Wykorzystanie Analizy Skupień Metodą Data Mining Do Wykreślenia Profili Osób Badanych, „Studia Psychologiczne” 2017 nr 55.

⁹⁷ Opracowanie własne.

z wysoko rozwiniętą metacechą Alfa-plus (Stabilnością), promują u swoich dzieci cechy z nią związane, wybierając odpowiednie cele wychowawcze pozytywne. Nie wykazano jednak związku metacechy Alfa-plus (Stabilności) rodziców z wybieraniem celów wychowawczych pozytywnych typu Beta-minus i Delta-plus. Zgodnie z hipotezą 4 rodzice charakteryzujący się metacechą Alfa-plus (Stabilnością) wybierali cele wychowawcze negatywne związane z metacechą Alfa-minus (Rozhamowanie). Nie wykazano jednak przewidywanego związku z celowym hamowaniem rozwoju cech typu Delta-minus (Poszukiwane wrażeń).

Do skupienia pierwszego (mniej liczne) należało 59 rodziców, którzy charakteryzowali się najwyższym wynikiem w zakresie cechy Beta-plus (Plastyczności) spośród obu grup (skupienie pierwsze, ryc. 6). Rodzice ci troszczyli się, aby dzieci rozwinęły cechy przede wszystkim typu Alfa-plus (Stabilność) i Gamma-plus (Integracja) i aby nie rozwinęły cech Gamma-minus (Dysharmonia) i Beta-minus (Pasywność). Wynik ten jest częściowo zbieżny z hipotezą 5 (ryc. 4) i potwierdza hipotezę 6 (ryc. 5). Zgodnie z założeniami hipotezy 5, pozytywne cele wychowawcze rodziców, którzy charakteryzują się metacechą Beta-plus (Plastycznością) to cele typu metacechy Gamma-plus (Integracji). Dodatkowo ujawniono nie zakładany w żadnej z hipotez związek z pozytywnymi celami metacechy Alfa-plus (Stabilności). Nie wykazano związku Plastyczności rodzica z promowaniem występowania u dzieci cech podobnych do rodzicielskich – z zakresu metacechy Beta-plus (Plastyczności). Hipoteza 6 potwierdziła się w zakresie wszystkich przewidywań dotyczących wyboru celów wychowawczych negatywnych. Rodzice o rozwiniętej metacesze osobowości Beta-plus (Plastyczności) nie chcą rozwijać u dzieci cech typu metacechy Beta-minus (Pasywność), ani cech typu Gamma-minus (Dysharmonia). Warto nadmienić, że rodzice zaklasyfikowani do skupienia pierwszego, mieli również dość wysokie wyniki w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilność), ale w niższym stopniu niż rodzice ze skupienia drugiego.

Tabela 1: Średnie skupień (metoda k-średnich)⁹⁸

Skupienie	Średnie skupień (metoda k-średnich) Liczba skupień: 2 Całkowita liczba przypadków uczących: 128											
	Metacecha rodzica		Metacecha dziecka								Liczba przypadków	Procent (%)
	Alfa-plus	Beta-plus	Alfa-plus	Beta-plus	Delta-plus	Gamma-plus	Alfa-minus	Beta-minus	Delta-minus	Gamma-minus		
1	32,915	33,271	1,220	0,627	0,271	0,949	0,610	0,830	0,576	0,983	59	46,093
2	35,159	31,811	1,913	0,565	0,159	0,434	1,811	0,261	0,594	0,362	69	53,906

Tabela 2: ANOVA dla zmiennych ilościowych⁹⁹

		ANOVA dla zmiennych ilościowych Liczba skupień: 2 Całkowita liczba przypadków uczących: 128					
		Między-grupowa SS	df	Wewnątrz-grupowa SS	df	F	Wartość p
Metacecha rodzica Metacecha rodzica	Alfa-plus	160,177	1	2537,823	126	7,952	0,005
	Beta-plus	67,7570	1	3862,212	126	2,2105	0,139
Metacecha dziecka	Alfa-plus	15,261	1	109,614	126	17,542	0,000
	Beta-plus	0,122	1	74,753	126	0,205	0,651
	Delta-plus	0,397	1	30,907	126	1,620	0,205
	Gamma-plus	8,415	1	59,804	126	17,728	0,000
	Alfa-minus	45,908	1	50,585	126	114,350	0,000
	Beta-minus	10,320	1	43,609	126	29,818	0,000
	Delta-minus	0,010	1	71,044	126	0,018	0,893
	Gamma-minus	12,255	1	48,925	126	31,560	0,000

⁹⁸ Opracowanie własne.

⁹⁹ Opracowanie własne.

Wyniki uzyskane przy pomocy drzew decyzyjnych

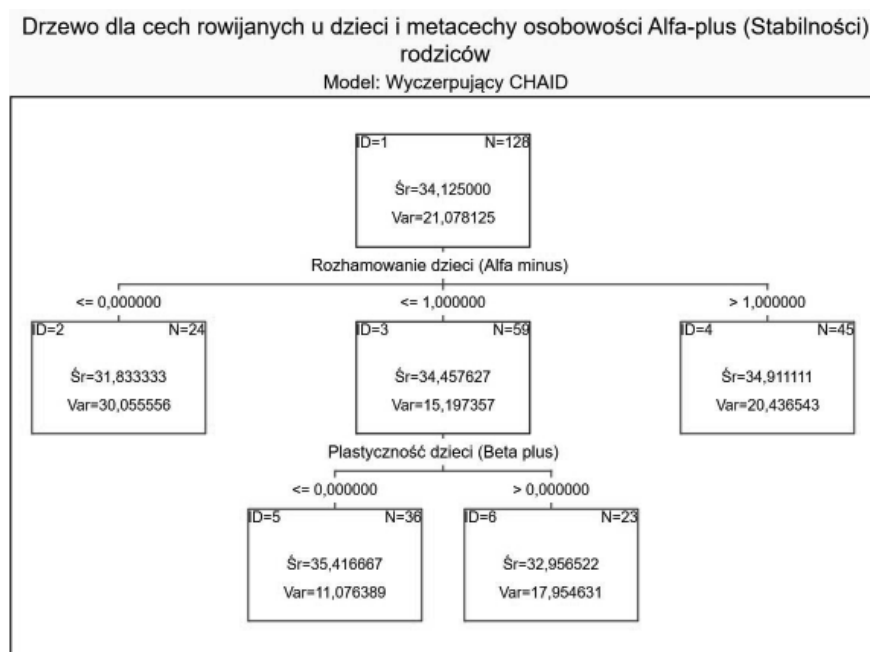
Zbudowano dwa drzewa decyzyjne przy pomocy wyczerpującego algorytmu CHAID. W pierwszym drzewie do analizy wykorzystano wszystkie cele wychowawcze oraz metacechę osobowości rodziców Alfa-plus (ryc. 7, tab. 3). W drugim drzewie - wszystkie cele wychowawcze i metacechę osobowości rodziców Beta-plus (ryc. 8, tab. 4).

W przypadku pierwszego drzewa rodzice byli dzieleni ze względu na podobieństwo w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilności) (ryc. 7, tab. 3). Algorytm pierwszą gałąź drzewa zbudował dla celów wychowawczych, jakimi były cele typu Alfa-minus (Rozhamowanie), których rodzice nie chcieli kształtować u swoich dzieci (były to negatywne cele wychowawcze rodziców). Gdy rodzice częściej niż raz wśród swoich negatywnych celów wymieniali metacechę typu Alfa-minus (Rozhamowanie), wówczas wiązało się to z przynależeniem rodziców do grupy posiadającej najwyższą średnią wśród grup w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilność). To znaczy - troska rodzica, aby dziecko nie rozwinęło metacech Alfa-minus (Rozhamowania), związane jest z posiadaniem przez rodzica wysokich wyników w zakresie metacechy Alfa-plus (Por. wyniki analizy skupień). Gdy rodzic wymieniał jako negatywny cel wychowawczy metacechę Alfa-minus (Rozhamowanie) raz, wówczas wiązało się to z przynależnością tego rodzica do grupy o średnim poziomie nasilenia metacechy Alfa-plus (Stabilności). Najniższą średnią w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilności), posiadała ta grupa, która w ogóle nie wymieniała wśród negatywnych celów wychowawczych metacech Alfa-minus (Rozhamowania).

Drugą i ostatnią gałąź, drzewo zbudowało dla celów wychowawczych typu Beta-plus (Plastyczności dzieci). Gdy rodzice w ogóle nie wymieniali metacechy Beta-plus, wówczas byli przyporządkowani do grupy, która miała najwyższy wynik ze wszystkich w drzewie w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilności). Niższy poziom metacechy Alfa-plus rodziców wiązał się z wyborem celów wychowawczych pozytywnych typu Beta-plus (Plastyczność).

Wyniki uzyskane za pomocą metody drzewa decyzyjnego wskazują, że im wyższymi wynikami w zakresie metacechy Alfa-plus (Stabilności) charakteryzowali się rodzice, tym bardziej nie chcieli, aby jego dzieci rozwijały metacechę osobowości Alfa minus (Rozhamowanie). Niektórzy rodzice jako cel wychowawczy obierali także cel typu metacechy Beta-plus (Plastyczności). Wyniki uzyskane przy pomocy tej metody w pierwszym drzewie są sprzeczne z hipotezą 3, ale równocześnie potwierdzają częściowo hipotezę 4 i są zbieżne z hipotezą 7. Zakładany w hipotezie 3 związek metacechy Alfa-plus (Stabilności) rodziców z wybieraniem przez nich celów

wychowawczych pozytywnych typu metacech Alfa-plus, Beta-minus i Delta-plus nie został potwierdzony. Związek Stabilności rodziców z celami wychowawczymi negatywnymi typu Delta-minus, zakładany w hipotezie 4 również nie został potwierdzony. Ujawniono związek wspomnianej cechy rodzicielskiej z zapobieganiem wykształceniu przez dzieci cech typu Alfa-minus (Rozhamowania), który był przewidywany w hipotezie 4. Hipoteza 7, dotycząca związku poziomu nasilenia metacechy Alfa-plus (Stabilności) rodziców ze stopniem intensywności promowania lub zapobiegania pojawieniu się konkretnych cech u dzieci została potwierdzona, ze względu na wyróżnienie grup rodziców różniących się poziomem metacechy i różnice pomiędzy tymi grupami w zakresie ilości podawanych cech danego typu.

Rycina 7: Drzewo dla cech rozwijanych u dzieci i Stabilności rodziców¹⁰⁰

¹⁰⁰ Opracowanie własne.

Tabela 3: Predykcja dla węzła 1 drzewa dla cech rozwijanych u dzieci i Stabilności rodzi-
ców¹⁰¹

Metacecha dziecka	Predykcja dla węzła 1 Kolejność predyktorów według statystyki/df Model: Wyczerpujący CHAID				
	Liczba węzła Liczba węzła	Typ podziału	F Statystyka	Stopnie Swobody	Skorygowane p
Beta-plus	2	Automatycznie	2,693	1, 126	0,103
Alfa-minus	3	Automatycznie	3,950	2, 125	0,021
Beta-minus	2	Automatycznie	1,856	1, 126	0,175
Alfa-plus	3	Automatycznie	2,405	2, 125	0,094
Gamma- minus	3	Automatycznie	1,539	2, 125	0,218
Delta-minus	3	Automatycznie	0,555	2, 125	0,574
Gamma-plus	3	Automatycznie	0,377	2, 125	0,686
Delta-plus	2	Automatycznie	0,134	1, 126	0,714

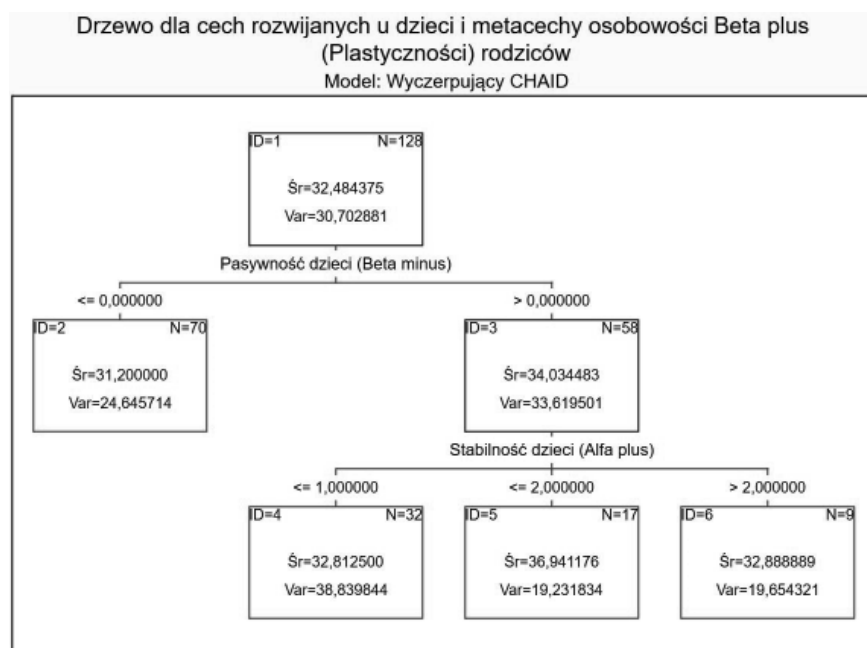
W przypadku drugiego drzewa decyzyjnego (ryc. 8, tab. 4), rodzice byli zaklasyfikowani do grup według ich podobieństwa w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczności). Algorytm pierwszą gałąź drzewa zbudował dla niepożądanych celów wychowawczych typu Beta-minus (Pasywność). Gdy rodzice nie wymieniali metacechy typu Beta-minus (Pasywność), której nie chcą kształtować u dzieci, wówczas wiązało się to z przynależeniem rodziców do grupy posiadającej najniższą średnią w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczność). Rodzice przyporządkowani do pozostałych grup (wymieniający cele z zakresu metacechy Beta-minus (Pasywność), jako negatywne przynajmniej raz) posiadali istotnie wyższą średnią w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczność). To znaczy, że zapobieganiu rozwojowi u dziecka metacechy Beta-minus (Pasywność), związane jest z posiadaniem przez rodzica metacechy osobowości Beta-plus (Plastyczność) (Por. wyniki analizy skupień).

Drugą i ostatnią gałąź, drzewo zbudowało dla celów wychowawczych typu Alfa-plus (Stabilność). Gdy rodzice wymieniali cele wychowawcze z zakresu metacechy Alfa-plus raz lub nie wymieniali ich wcale, wiązało się to z najmniejszym nasileniem u nich metacechy Beta-Plus (Plastyczność). Gdy rodzice wymieniali cele z zakresu metacechy Alfa-plus (Stabilność) dwa razy, wiązało się to z najmocniejszym spośród wszystkich grup nasileniem u nich metacechy Beta-plus (Plastyczności). Kiedy metacecha Alfa-plus

¹⁰¹ Opracowanie własne.

(Stabilność) była wymieniana więcej niż dwa razy, łączyło się to ze średnim nasileniem metacechy Beta-plus (Stabilności) u rodziców ją wymienających. Jest to wynik, który nie był zakładany w żadnej z hipotez.

Oznacza to, iż rodzice o wysokich wynikach w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczności) nie chcą, aby ich dziecko posiadało metacechę Beta-minus (Pasywność), oraz chcą, aby posiadało cechy typu metacechy Alfa-plus (Stabilność). Są to wyniki sprzeczne z hipotezą 5, natomiast zbieżne częściowo z hipotezą 6 i potwierdzają hipotezę 8. Hipoteza 5 nie została potwierdzona, ponieważ rodzice o metacesze Beta-plus (Plastyczności) według uzyskanych wyników promowali u swoich dzieci wystąpienie cech innych niż metacecha Beta-plus i Gamma-plus. Obierali oni cele wychowawcze pozytywne typu metacechy Alfa-plus (Stabilność). Jeśli chodzi o cele wychowawcze negatywne wybierane przez tę grupę rodziców, przypuszczenia zawarte w hipotezie 6 znalazły częściowe odzwierciedlenie w wyniku drzewa decyzyjnego. Potwierdzony został związek metacechy Beta-plus (Plastyczności) rodzica z zapobieganiem wykształcenia metacechy Beta-minus u dziecka, a związek z negowaniem cechy Gamma-minus nie został potwierdzony.

Rycina 8: Drzewo dla cech rozwijanych u dzieci i Plastyczności rodziców¹⁰²

¹⁰² Opracowanie własne.

Tabela 4: Predykcja dla węzła 1 drzewa dla cech rozwijanych u dzieci i Plastyczności rodziców¹⁰³

Metacecha dziecka	Predykcja dla węzła 1 Kolejność predyktorów według statystyki/df Model: Wyczerpujący CHAID				
	Liczba węzła Liczba węzła	Typ podziału	F Statystyka	Stopnie Swobody	Skorygowane p
Beta-plus	2	Automatycznie	8,737	1, 126	0,004
Alfa-minus	3	Automatycznie	3,498	2, 125	0,033
Beta-minus	2	Automatycznie	1,169	1, 126	0,282
Alfa-plus	3	Automatycznie	1,771	2, 125	0,174
Gamma-minus	3	Automatycznie	1,437	2, 125	0,242
Delta-minus	3	Automatycznie	1,299	2, 125	0,276
Gamma-plus	3	Automatycznie	0,424	2, 125	0,655
Delta-plus	2	Automatycznie	0,092	1, 126	0,761

Podsumowanie wyników

Analizując wyniki przeprowadzonych operacji statystycznych, otrzymano ogólny wniosek końcowy, iż rodzice chcą rozwijać w dzieciach cechy, które sami posiadają w stopniu wysokim i nie chcą rozwijać cech przeciwnych. Stopień nasilenia metacechy osobowości Alfa-plus (Stabilności) i Beta-plus (Plastyczności) u rodzica, wpływa na stopień intensywności rozwijania u dzieci cech podobnych do niego i zapobieganiu rozwojowi cech przeciwnych. Intensywność ta wyraża się poprzez ilość celów danego typu podanych w pytaniu otwartym. W analizach wynik taki został ukazany dla metacechy Alfa-plus (Stabilności) rodziców. Nie wykazano zależności wysokich wyników rodziców w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczności) z obieraniem przez nich celami wychowawczymi pozytywnymi typu Beta-plus (Plastyczności). Wykazano natomiast związek wysokich wyników metacechy Beta-plus (Plastyczności) rodziców z obieraniem celów negatywnych typu metacechy Beta-minus (Pasywność). Wynik taki można wytłumaczyć na podstawie nieopublikowanych dotychczas analiz Szymańskiej, dotyczących zmian w zakresie rodzaju promowanych przez rodziców cech dzieci w zależności od ich wieku. Według tych analiz w przypadku dzieci przedszkolnych wraz z wiekiem dziecka krzywa obierania celów wychowawczych z kręgu metacechy Beta opada. Szymańska tłumaczy tę zmianę próbą dostosowania dzieci przez rodziców do wymogów nauczania przedszkolnego, w którym

¹⁰³ Opracowanie własne.

cechy takie jak żywiołowość, ciekawość świata i emocjonalność pozytywna są oceniane gorzej niż m.in. cechy związane z metacechą Alfa-plus (np. dokładność, sumienność, uległość, spokojne usposobienie).

Rodzice o wynikach wysokich w zakresie metacechy osobowości Alfa-plus (Stabilności), stawiają dzieciom pozytywne cele wychowawcze typowe dla metacechy Alfa-plus, natomiast negatywne cele wychowawcze typowe dla metacechy Alfa-minus (Rozhamowania). Grupa rodziców, która posiada wyższe wyniki w cesze Alfa-plus (Stabilności) rzadziej wymienia chęć do kształtowania w dziecku cech typu Beta-plus (Plastyczności). Intensywność hamowania wykształcenia się cech podanych jako negatywne cele wychowawcze jest tym większa, im większe jest nasilenie metacechy przeciwnej (w tym wypadku Alfa-plus czyli Stabilności) u rodzica.

Wyniki dotyczące rodziców o wynikach wysokich w zakresie metacechy Beta-plus prawdopodobnie ze względu na zbyt małą liczebność próby badanej są wprawdzie bliskie istotności, ale jednak nieistotne w przypadku jednej z metod - analizy skupień. Polegając na uzyskanych wynikach można stwierdzić, że rodzice o wysokich wynikach w zakresie metacechy Beta-plus (Plastyczności) starają się rozwinąć cechy typu Alfa-plus (Stabilność) i Gamma-plus (Integracja) u swoich dzieci (wynik nieistotny statystycznie) i zapobiegają rozwinięciu się u nich metacech Beta-minus i Gamma-minus (wynik nieistotny statystycznie), stawiając odpowiednie cele wychowawcze. Dodatkowo intensywność promowania cech wymienionych jako cele wychowawcze pozytywne, również w przypadku tej grupy rodziców zależy od nasilenia badanej metacechy osobowości, czyli Beta-plus (Plastyczności). I tak osoby o najwyższych wynikach w zakresie metacechy Beta-plus, chcą wykształcić u dzieci metacechę Alfa-plus, wybierając najwięcej celów wychowawczych związanych z tą cechą.

Wyniki można rozumieć jako dążenie rodziców do dostosowania dziecka do swoich własnych cech, w celu zapewnienia zgodności i stałości w diadzie rodzic-dziecko. Jak zostało wcześniej wspomniane, w diadach takich obserwuje się z biegiem czasu „dostosowanie” tworzących ją osób do siebie¹⁰⁴. Wyniki przeprowadzonego badania mogą być odpowiedzią na pytanie o powód takiego dostosowania. Jeśli rodzice wychowują dzieci tak, aby były podobne do nich, a żeby nie posiadały cech odwrotnych, wraz z postęпами w zakresie procesu wychowawczego, dziecko dostosowuje się do

¹⁰⁴ A. D. de Haan, P. Prinzie, M. Deković, *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).

rodzica pod kątem osobowości. Również badania Rothbarda¹⁰⁵, na temat regulacji zachowań uczestników sytuacji wychowawczej zależnie od ich granic, są zbieżne z wynikami przeprowadzonego badania. Rodzice określali bowiem jako cele wychowawcze pozytywne cechy zbieżne, lub zbliżone do swoich, czyli promowali zachowania, uczucia czy sposób myślenia nie naruszający ich granic (które akceptują i rozumieją z własnego doświadczenia). Przy tym rodzice hamowali przeciwne metacechy osobowości, które jak można sobie wyobrazić nie były dla nich akceptowalne ze względu na sprzeczność (dokładne przeciwieństwo) ich własnych zachowań, reakcji emocjonalnych czy poznawczych.

Dalsze badania w zakresie tematyki podjętej w niniejszej pracy są potrzebne, ze względu na brak analiz dotyczących korelacji obserwowanych celów wychowawczych z osobowością rodzica. Szersza analiza kolejnych cech osobowości, przeprowadzona na większej próbie mogłaby przyczynić się do rozwoju psychologii wychowawczej, w zakresie rozumienia motywów działania rodziców i predyktorów obserwowanych przez nich sposobów wychowywania dzieci. Dodatkowo badania takie mogłyby przyczynić się do wypełnienia luki w wiedzy na temat natury osobowości, jej pochodzenia i jej kształtowania się.

Bibliografia:

- Baley S., *Psychologia wychowawcza w zarysie*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958.
- Begum T., Huque A.U., *Parents' Personality and Their Expectations about Child's Development*, „Universal Journal of Psychology” 2016, nr 4(5).
- Bokus B. i.in., *The dialogical self's round table: who sits at it and where?*, „Psychology of Language and Communication” 2017 nr 21(1).
- Bornstein M. H. i.in., *Contributors to Self-Perceived Competence, Satisfaction, Investment, and Role Balance in Maternal Parenting: A Multivariate Ecological Analysis*, „Parenting: Science and Practice” 2003 nr 3.
- Costa P. T. J., McCrae R. R., *Inwentarz Osobowości NEO-PI-R*, Polskie Towarzystwo Psychologiczne” Warszawa (2006).
- de Haan A. D., Deković M., Prinzie P., *Longitudinal impact of parental and adolescent personality on parenting*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2012, 102(1).

¹⁰⁵ T. E. McDonnell, M. Beck, *Temperament and psycho-social development*, „Education”, 2001 nr 106(4).

- de Haan A. D., Prinzie P., Deković M., *Mothers' and Fathers' Personality and Parenting: The Mediating Role of Sense of Competence*, „Developmental Psychology” 2009 nr 45(6).
- DeYoung C. G. i.in., *Externalizing Behavior and the Higher Order Factors of the Big Five*, „Journal of Abnormal Psychology” 2008 nr 117(4).
- DeYoung C. G., Peterson J. B., Higgins D. D., *Sources of Openness/Intellect: Cognitive and Neuropsychological Correlates of the Fifth Factor of Personality*, „Journal of Personality” 2005 tom 73 (3).
- Digman J. M., *Higher order factors of the Big Five*, „Journal of Personality and Social Psychology” 1997 nr 73(6).
- Drop E., Mackiewicz M., *Młoda psychologia*. Liberi Libri, Warszawa 2012
- Gasiul H., *Psychologia osobowości - nurty, teorie, koncepcje*, Difin, Warszawa 2006.
- Glaveanu V., *On culture and human development : Interview with Barbara Rogoff*, „Europe's Journal of Psychology” 2011, nr 7(3).
- Grusec J. E., Goodnow J. & Kuczyński L., *New directions in analyses of parenting contributions to children's acquisition of values*, „Child Development” 2000 nr 71.
- Gurycka A., *Struktura i dynamika procesu wychowawczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1979.
- Gurycka A., *Błąd w wychowaniu*, WSiP, Warszawa 1990.
- Hall C. S., Gardner L., Campbell J. B., *Teorie Osobowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Jarmuż S., *Zastosowanie Modelu „Wielkiej Piątki” w doborze i ocenie personelu*, w: (red.) T. Witkowski, *Nowoczesne metody doboru i oceny personelu*, PSB, Kraków 1998.
- Jung C. G., *The Development of Personality*, Princeton University Press, Princeton 1954.
- Koczko da j W. W. i.in., *How to reduce the number of rating scale items without predictability loss?*, „Scientometrics” 2017 nr 111(2).
- Kwiatkowska M. M., Kwiatkowska K., *Cechy osobowości, jako zmienne warunkujące motyw y zostania rodzicami*, „Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio” 2016 nr 28(4).
- Loughlin-Presnal J., Bierman K. L., *How Do Parent Expectations Promote Child Academic Achievement in Early Elementary School? A Test of Three Mediators*, „Developmental Psychology” 2017 nr 53.
- Makselon J., *Psychologia dla teologów*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1990.

- Manson J. H., *Are extraversion and openness indicators of a slow life history strategy?*, „Evolution and Human Behavior” 2017 nr 38(4)
- Markus H. R. & Kitayama S. (1991), *Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation*, „Psychological Review” 1991, nr 98(2).
- McDonnel T. E., Beck M., *Temperament and psycho-social development*, „Education” 2001 nr 106(4).
- Metsäpelto R. L., Pulkkinen L., *The moderating effect of extraversion on the relation between self-reported and observed parenting*, „Applied Developmental Psychology” 2005 nr 26.
- Oliveira L. A. i.in., *The relation between parent personality traits and children psychopathology: A pilot study*, European Psychiatry” 2017 nr 41.
- Ortiz R. M. R., Barnes J., *Temperament, parental personality and parenting stress in relation to socio-emotional development at 51 months*. „Early Child Development and Care” 2018, <https://doi.org/10.1080/03004430.2018.1425297>.
- Panasiuk-Chodnicka A., *Strategie rozwoju i kształtowania osobowości (próba rekonstrukcji technologii wychowania)*, „Studia Gdańskie - Wizje i Rzeczywistość” 2008 nr 5, 44–66.
- Pervin L. A., *Psychologia osobowości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2002.
- Prinzie P. i.in., *The Relations Between Parents' Big Five Personality Factors and Parenting: A Meta-Analytic Review*, „Journal of Personality and Social Psychology” 2009 nr 97(2).
- Przetacznik-Gierowska M., Włodarski Z., *Psychologia wychowawcza - tom 1*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- Reale G., *Historia filozofii starożytnej*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000.
- Rowe M. L., Casillas A., *Parental Goals and Talk with Toddlers*, „Infant and Child Development” 2011 nr 20
- Ryś M., *SYSTEMY RODZINNE. Metody badań struktury rodziny pochodzenia i rodziny własnej*, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-pedagogicznej, Warszawa 2001.
- Rzechowska E., Szymańska A., *Wykorzystanie strategii Rekonstrukcji Transformacji Procesu do budowy skali psychologicznej*, „Diagnozowanie Wyzwania i konteksty”. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM., Poznań 2003.
- Sośnicki K., *Istota i cele wychowania*, Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia” Warszawa 1967.

- Strelau J., *Psychologia. Podręcznik akademicki. Część 2 - Psychologia ogólna*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 2006.
- Strus W., Ciecuch, J., *Poza Wielką Piątkę - przegląd nowych modeli struktury osobowości*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2014 nr 19(1).
- Strus W., Ciecuch J., Rowiński T., *The circumplex of personality metatraits: A synthesizing model of personality based on the Big Five*, „Review of General Psychology” 2014 nr 18(4).
- Szuman S., *Psychologia wychowawcza wieku szkolnego*, Nasza Księgarnia, Kraków 1947.
- Szymańska A., Aranowska E., *Błąd w wychowaniu. W stronę weryfikacji teorii Antoniny Guryckiej*, Liberi Libri, Warszawa 2016.
- Szymańska A., Dobrenko K. A., *The ways parents cope with stress in difficult parenting situations: the structural equation modeling approach*, „PeerJ” 2017, nr 5.
- Szymańska A., *Doświadczanie trudności w sytuacji wychowawczej a reprezentacja dziecka w umyśle rodzica – model zjawiska*, „Psychologia Rozwojowa” 2012, nr 17(4).
- Szymańska A. i.in *Błędy wychowawcze popełniane przez rodziców, a rozwój kompetencji emocjonalnych dzieci w wieku wczesnoszkolnym*, „Studia z Teorii Wychowania”, Warszawa 2017 4(4).
- Szymańska A., *Parental directiveness as a predictor of children's behavior at kindergarten*, „Psychology of Language and Communication” 2012 nr 16(3).
- Szymańska A., *Parental Stress in an Upbringing Situation and Giving Children Help: A Model of the Phenomenon*, „The Journal of Interdisciplinary Social Sciences” 2011 nr 6(3).
- Szymańska A., *The Child Rearing Problems and Parental Control*, „The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences” 2010 nr 5.
- Szymańska A., *Wykorzystanie algorytmów Text Mining do analizy danych tekstowych w psychologii*, „Socjolingwistyka” 2017 nr 33, 99–116.
- Szymańska A., *Wykorzystanie Analizy Skupień Metodą Data Mining Do Wykreślenia Profili Osób Badanych w Badaniach Psychologicznych*, „Studia Psychologiczne” 2017 nr 55.
- Śliwerski B., *Samowychowanie jako odrodzenie moralne*, „Przegląd Pedagogiczny”, 2007 nr 1, s. 15–34.
- Thurstone L. L., *The vectors of mind*, „Psychological Review” 1934 nr 41(1),
- Trentacosta C. J. i.in., *Adolescent Personality as a Prospective Predictor of Parenting: An Interactionist Perspective*, „Journal of Family Psychology” 2010 nr 24(6).

Zaborowski Z., *Stosunki międzyludzkie a wychowanie*, Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1972.

Stability and Plasticity metatraits of parents' personality and the parental goals they choose for their pre-school age children

The aim of the research presented in the paper was to determine the co-occurrence of the personality metatraits of the Stability and Plasticity of parents described in the Circumplex Personality Model CPM of Włodzimierz Strus, Jan Ciecuch and Tomasz Rowiński with the parental goals they set for pre-school age children.

The study sought to answer the following questions: What parental goals are most often chosen by parents of pre-school children, depending on the level of parents' Alfa-plus (Stability) personality metatrait? What parental goals are most often chosen by parents of pre-school children, depending on the level of metatraits of the Beta-plus personality (Plasticity)?

The research sample was 128 adults, parents of preschool children (3-6 years). The research was conducted via the Internet, using the University System of On-line Research, operating at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. The algorithms used for the analysis were: a) text-mining, b) cluster analysis and c) decision trees.

The relationship between the parents' personality traits of the Alfa-plus (Stability) and Beta-plus (Plasticity) was revealed, and the positive and negative parental goals they choose. The main result of the study was that parents promote the development in children personality traits similar to theirs, and counteract the development of opposite personality traits. The effect was observed in both groups of parents (having the highest results in the Alfa-plus traits, and having the highest scores in terms of Beta-plus traits).

Keywords: upbringing, parental goals, parenting styles, parents' personality, children's personality, Circumplex Personality Model, Alfa-plus, Stability, Beta-plus, Plasticity, personality development, pre-school children.

Metacechy osobowości Stabilność i Plastyczność rodziców, a obierane przez nich cele wychowawcze wobec ich dzieci w wieku przedszkolnym

Celem zaprezentowanych w pracy badań było określenie współwystępowania metacech osobowości rodziców Stabilności i Plastyczności opisanych w Kołowym Modelu Metacech Osobowości CPM autorstwa Włodzimierza Strusa, Jana Ciecucha i Tomasza Rowińskiego, z celami wychowawczymi obieranymi przez nich wobec dzieci przedszkolnych.

W pracy poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania: Jakie cele wychowawcze obierane są najczęściej przez rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, w zależności od poziomu metacechy osobowości Alfa-plus (Stabilności)? Jakie cele wychowawcze obierane są najczęściej przez rodziców dzieci w wieku przedszkolnym, w zależności od poziomu metacechy osobowości Beta-plus (Plastyczności)?

Badana próba to 128 osób dorosłych, rodziców dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat). Badanie zostało przeprowadzone przez Internet, przy użyciu Uniwersyteckiego Systemu Badań On-line, działającego na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Do analizy wykorzystano algorytmy: a) text-mining, b) analizę skupień oraz c) drzewa decyzyjne.

Ujawniono związek pomiędzy cechami osobowości rodziców Alfa-plus (Stabilnością) i Beta-plus (Plastycznością), a obieranymi przez nich celami wychowawczymi pozytywnymi i negatywnymi. Głównym wynikiem badania było wykazanie, iż rodzice promują wystąpienie u dzieci cech osobowości podobnych do swoich, a przeciwdziałają pojawieniu się cech osobowości przeciwnych, co zaobserwowano u obu grup rodziców (posiadających najwyższe wyniki w zakresie cechy Alfa-plus, oraz posiadających najwyższe wyniki w zakresie cechy Beta-plus).

Słowa kluczowe: wychowanie, cele wychowawcze, style wychowawcze, osobowość rodziców, osobowość dzieci, Kołowy Model Osobowości, Alfa-plus, Stabilność, Beta-plus, Plastyczność, rozwój osobowości, dzieci w wieku przedszkolnym.